

شاهزادگان نباید وزارت و حکومت نمایند بجهت اینکه اگر خیانتی بکنند باید مجازات برسند و آنها از خانواده سلطنت هستند مجازات آنها صحیح نخواهد بود و اسباب تولید زحمت و اشکال خواهد شد مگر در اداره فتوایی که ریاست آن مخصوص شخص شخیص اعلی حضرت است وزارت یا منصب دیگر داشته باشند در این صورت مسئول مجلس نخواهند بود و مجلس میخواهد از بیانات مسیونوز آسوده شود و از طرف دولت مقبول میشوند که اگر خیانت آن ثابت شود منزل نمایند تا ثابت و معلوم نمائیم این انقلابات مملکت از بیانات سرحد عثمانی و گمرکات و از بیانات تلگرافخانه سیستان که سیرا روسها بسیم خودشان وصل نموده اند تمام مطالب را اول آنها گرفته و همه روزها اطلاعات بدولت خود میدهند بعد بشکر افغانه ایرانی مطلب میرسد از کی است اینها خیانت نیست و همچنین بوجوب تعرفه که داده است علاوه گمرک در باقی می نمایم این خیانت نیست؟

رئیس - همه صحیح است ولی سند لازم دارد.

آقا سید حسین - سند اینجا میخواهد یا در مجلس تحقیق.

رئیس - در مجلس تحقیق.

آقا سید حسین - اینجا سند آورده ایا می نمایم.

رئیس - پس مذاکره اش اینجا نامموم می خود است.

آقا سید حسین - آن دو مطلب را که گفتم در نظامنامه مجلس سنا بکنجایید.

رئیس - ممکن نیست و نمیشود باید در قانون وزارتخانهها قید شود و بنویسند.

اسدالله میرزا - آقا سید حسین در مجلس بعضی حرفها میزند که محل تعجب است مملکت طوری ترقی کرده که خارجه وزیر میشود و دو مالک خارجه یهودیها وزارت دارند اما در این مملکت آقا سید حسین میگوید شاهزاده ها وزارت و حکومت نداشته باشند منی این حرفها اینهم شاهزادگان با سایرین چه فرق دارند همه ایرانی هستند باید بدستی کار کرد هر کس باشد.

رئیس - این رای شخصی است.

اسدالله میرزا - آخر اینها چه حرفی است و چه معنی دارد نمیدانم.

آقا شیخ حسین - اینها حرفی است بی حاصل هر کس کار خوب میکند که برای ملت فایده داشته باشد آن خوب است.

آقا سید حسین - هر کس در این خصوص هر چه میداند بگوید.

حسنعلی خان من میگویم امروز باید کاری کرد که فایده بحال ملت و دولت داشته باشد و دولت و ملت را یکی و متحد نموده و اگر بای گفتن این حرفها است این مجلس هیچ فایده ندارد بلکه ضرر بحال ملت و دولت است من کمی از و کلاهم اگر همین ترتیبات باشد استقامت میدهم و شما هنوز هیچ کاری برای ملت نکرده اید چه دعوائی دارید وزراء مسئول را خواستید بشما معرفی کردند شما کار بکنید اگر مسیونوز وزیر باشد آنوقت هر چه میخواهد بگوید.

آقا سید حسین - در باب معرفی وزیران قبول دارم.

حسنعلی خان - جواب مسئله شاهزاده ها را هم من میگویم شاهزاده یا غیر شاهزاده چه فرقی دارد همه یکی بوده و در تحت یک قانون هستند.

آقا میرزا ابوالحسن خان - من میگویم در اینکه شاهزادگان یعنی خانواده سلطنتشان ایشان اجل از آن است که مذاکره در خصوص آنها بشود و مسئول مجلس باشند بلکه مسئول ذات اقدس همایونی هستند و عقیده من در این باب اینست که این مطلب را در فصل علیحدگی همینطور بنویسند اما در باب وزرا اینکه هشت نفر یا نه نفر معرفی شده اند ما حق گفتگو نداریم ولی میگویم یعنی عقیده خود را اظهار میکنم کابینه وزرا در ممالک خارجه مختلف است در بعضی جاها هشت نفر و در بعضی جاها پنج نفر یا شش نفر زیاد تر یا کم تر است و در بعضی مملکتها هم وزرا را شاه معین میکند و جای دیگر مجلس ملی و در ایران یا سلطان است و نظارت ایرانیان شاه برستبست و دوست دار سلطنت هستند لیکن هیچ جا وزیران را هشت نفر معین نمیکند در صورتیکه دوست نفر باشند و عقیده من شاه مختار است در تعیین وزرا اما این نمیشود که بگویند هشت نفر وزیر مسئول است در حالیکه دوازده وزیر دیگر باشند مثلا وزیر جنگ معین شد و مجلس او را شناخت دیگر وزیران در خانه و مخزن و غیره و غیره چیست اینها را باید مدیر و رئیس گفت یا بوزارت معرفی شده و مسئول باشند ولی نقیب غیر از وزیر شغلی است مثل سردارهای خارجه از فوج پس باید امتیازی در بین باشد و من عقیده ام اینست که بگوئیم ما وزیران فورخانه و است و گمرک و غیره داریم و میل هم داریم که مسیونوز وزیر باشد بهتر از این است که بگوئیم نداریم و مسیونوز را وزیر ندانیم ولی او در تمام نوشتجات خود را وزیر گمرک و است نوشته و امضا کند.

رئیس - معنی وزیر را گفتم آن کسی است که بادولت طرف حساب است و از جانب دولت جمع و خرج دارد.

آقا سید محمد تقی - آنکه گفتید شاهزادگان مسئول مجلس نباشند از روی چه قاعده و قانون است.

آقا میرزا ابوالحسن خان - مقصود من این است که شاهزادگان بوجوب قانون علیحدگی مسئول شخص اعلی حضرت باشند نه مسئول مجلس چنانچه در خارجه هم همینطور معمول است.

آقا سید محمد تقی - ایران مملکت اسلام است و در قانون اسلامی همه یکسانند.

حسنعلی خان - گمان نکنید که خدای تعالی خواسته من از مسیونوز طرفداری بشایم و از دولت هم بهر چه حق ندارم که ملاحظه داشته باشم ولی میگویم آنکه گفتید در خارجه وزیر یهودی است صحیح است اما در این مملکت نباید وزیر غیر ایرانی باشد و ما ایرانیها وزیر را که خارجه باشد قبول نداریم و مسیونوز را از امروز ببعد وزیر نمیدانیم.

حاجی محمد اسماعیل آقا - دو سال است که در سر این مطلب گفتگو است و تمام این زحمات و خساراتیکه مردم کشیدند بجهت این مسئله بود و حال آنکه مسیونوز خود را وزیر دانسته و نوشتجات خود را تماما وزیر امضاء نموده و

میگوید اینکه میگویم او را وزیر نمیدانیم اگر حقیقت دارد از طرف دولت بنویسند بدهند ما هم قبول داریم.

(در این موقع رئیس از مجلس حرکت کرد و رفتند باطاق دیگر)

حسنعلی خان - مقصود شماها پیش رفتن کار نیست و هیچ کدام غیرت و حیثت ندارید تا اکنون چه کاری برای ملت صورت داده اید؟

(در این موقع صدای ناظرین باحسنت بلند شد و حسنعلی خان اعراس کرده از مجلس رفتند باطاق دیگر)

محقق الدوله - ما حالا پنج ماه است که میآئیم و هیچ کاری که فایده برای ملت داشته باشد نکرده ایم و خاری از پای ایشان در نیآورده ایم بجز این که اعراس نفسانی و شخصی خود مانرا بکار برده ایم جا دارد که ملت از ما امتنان داشته باشد و زیرا در عرض اینکه امورات آنها را اصلاح نمائیم بدتر ضایع و شراب کردیم.

آقا میرزا محمود دخواستاری - باید بدانیم در نبودن رئیس حق نطق داریم یا نه.

مخیر الملک - رئیس که نیست و نمایان رئیس هم نیستند پس برویم باطاق دیگر (تمام کلا رفتند باطاق دیگر پس از یک ربع ساعت دوباره همگی به مجلس آمده شروع بنطق و مذاکره شد)

رئیس - مگر عرض کرده ام و باز هم عرض می نمایم اگر میخواهید مجلس فایده بحال ملت داشته باشد باید کار کرد از منازعه و مشاجره لفظی هیچ فایده حاصل نخواهد شد این است نظامنامه مجلس سنا اول شروع بشما کرده و تصحیح آن بشود بعد هم همین ترتیب باید مشغول کار شد عقیده من اینست (جمع کثیری تصدیق نمودند نظامنامه مجلس سنا بانضمام نظامنامه انتصابات آن قرائت شد پس از تمام شدن)

حاجی بحر العلوم - دفتر بیکر باید خوانده شود باین یکمرتبه خواندن نمی شود رای داد.

آقا میرزا محسن - باید چاپ بشود و بتمام و کلا نسخه بدهند که پس از ملاحظه با دقت و تصحیح مذاکره شود.

رئیس - نسخه متعدد نوشته میشود و منتشر مینمایند پس از آن مذاکره و تصحیح میشود.

آقا سید عبداللّه مجتهد (خطاب بجماعت تماشاچها) مردم این قیل و قال چه بود چون مسئله مهمی بود ما را رفتیم باطاق دیگر شما چرا داد و فریاد میکردید.

یکتفر از تماشاچها - جناب آقا چرا و کلا قسم نمی خوردند خیانت بملت نکنند و اول خیانت آنها این است که در این مدت هیچ کاری برای ملت صورت نداده اند و همه با یکدیگر غرض دارند میخواهند مجلس را مطم نمایند.

مذاکرات دار الشوری ملی روز پنجشنبه ۲۴ ذی حجه الحرام

رئیس - امروز قرار بود در ابتداء آن قسمی را کدر نظامنامه اساسی مقرر شده آقایان و کلا در حضور حجج اسلامیه یاد نمایند گویا بجهت آقایان مانی روی داده که نتوانسته اند تشریف بیاورند پس مسئله قسم یاد کردن باشد برای روز شنبه و یکشنبه عجائبا چون مضمون نظامنامه داخلی قدری از نظر ما

مخوشه و نیز تمام نصول آن تا حال مجری نگشته و از امروز باید همگی حاضر باشیم برای اجرای کلیات و جزئیات آن خوب است یکدفعه دیگر متیاب تذکر قرائت شود.

(در این موقع حاجی سید محمد باقر اظهار شکایت و دلتنگی از وضع رفتار تماشاچها و سایرین نمودند که این چه اوضاعی است فراهم آورده اند تقصیر ما چیست اگر مردم نگاه بمجلس تبریز کرده اند که بعضی کارها در آنجا پیشرفت کرده اولاً خوب است همراهی های اهل تبریز را هم بنظر بیاورند که چه قسم پول داده اند و همه طور همراه هستند تا باینکه از طرف ما هم که قصوری نشده زیرا که اسباب کار بطور کامل اینجا فراهم نیست)

رئیس - این گفتگوها هیچ فایده ندارد این سختگیری و این گونه رفتار تماشاچها و سایرین بواسطه این است که بعضی ها هم اطلاع کامل به وضع مجلس ندارند و بعضی ها هم جاهلند عجائبا موقع شکوه و ملالت نیست تقدراً باید مجلس سعی در کار کند و بطوریکه مکرر عرض شده اول کار نوشتن قوانین وزارتخانه ها است که بصحه همایونی برسد آنوقت اجراء این قوانین بسیار آسان بحال مملکت و ملت خواهد بود و ابتداء باید قانونی که بجهت خودمان نوشته ایم مجری شود در اینصورت نظامنامه داخلی را یکدفعه دیگر برای یادآوری بخوانند.

حاجی سید نصر الله - این قرائتی است که متعجب بعمل است.

رئیس - بلی متعجب بعمل است (آقا سید محمد تقی شروع بخواندن نظامنامه داخلی نمودند. از بابت چهار نفر منشی مذاکره شد رئیس جواب دادند که یکی از آنها استعفا داده و حاجی سید نصر الله هم بواسطه کارهای شخصی که دارند میگویند نمی توانم از هده این کار برآیم پس باید دو نفر منشی یا کسبیت آزاد از اعضاء مجلس انتخاب شود اسامی شش نفر را نوشتند قرار شد روز شنبه و یکشنبه که وکلای تبریز هم حضور داشته باشند دو نفر انتخاب شوند)

در خصوص رئیس دفتر گفتگو شد رئیس اظهار داشت که تا حال جناب صدیق حضرت که یکی از منشیان مجلس است بواسطه بیماری که در این کار داشتند تصدیی امور دفتر خانه بودند الحق خوب هم از عهد برآمده اند و پیش از انقاد مجلس هم خیلی زحمت درین خصوص کشیدند اکنون باید با کثرت آراه یکی از آن چهار نفر منشی را یا یک نفر از اعضاء مجلس را رأساً برای این کار انتخاب نمود و قرار شد روز شنبه و یکشنبه معین و منتخب شوند. در مسئله مکان تکلم مذاکره شد گفتند باید بطوریکه در نظامنامه نوشته شده عمل شود و فوراً فالیه آورده در مکان مخصوص انداختند که متعجب نطق در آن مکان شود و آقا سید محمد تقی باقی نظامنامه را در آن مکان قرائت کرد (پس از خوانده شدن نظامنامه)

آقا شیخ حسین (فصل سیزدهم قانون اساسی را که راجع بمسئله حرف زدن تماشاچها و معین بودن جای تکلم بود قرائت کرده و گفت) غرض از آمدن اینجا خواندن این فصل آن است که تماشاچها بداند حرف زدن آنها فقط در نظامنامه داخلی نوشته نشده بلکه در قانون اساسی هم که بصحه همایونی رسیده نوشته شده است

و جهت هم این است که از مفرضین کسی نتواند بعضی حرفها زده باعث اختلال مجلس شود.

حسام الاسلام - تیش ما در شهر طبیعت است و اطفال طبیعتهم در سه خط راه میروند افراط و تفریط و اعتدال و آوردن این اطفال را برای اعتدال بسته به اساس است (دانستن و توانستن و خواستن) اما دانستن همین مجلس شورای ملی است که بصدالله تعالی منته شده و شادروم فی الامروز پیشهاد نموده مشغول مذاکره و مشاوره هستند توانستن را هم ذات اقدس همایونی عطا فرموده که احکام این مجلس را اجری فرمائید چیزی که باقی است و مشکل است خواستن است که باید جد درخواست نمود امروزه سی کرور نفوس مظلوم ایران گرسنه غذای عدالت هستند باید پردوی این غذای لذیذ و نعمت بزرگ را آماده نموده باین گرسنگان رسانید که هلاک نشوند.

پس از ختم مجلس رئیس آقایان طلاب را که از جانب میادان انزلی شاکلی بودند احضار باطاق دیگر نمود که بحضور حسام الاسلام و سایر وکلای مذاکره شده باید اصلاح شود.

مذاکرات دار الشوری ملی ۲۳ روز ۳ شنبه ۲۸ ذی حجه الحرام

رئیس - امروز نظامنامه مجلس دوباره قرائت شود و امروز روز مباحثه و مذاکره در فصول آن است در قرائت سوم باید رای گرفته شود.

سعد الدوله - عرض دارم میگویم اهمیت تکمیل قانون اساسی مملکتی بیشتر است یا اصلاح نظامنامه سنا.

رئیس - در این مجلس اصلاح متمم قانون اساسی ممکن نیست قرائت چهار نسخه نوشته شود در انجمن مخصوصی هر کدام را تصویب کردند اختیار شود و غرض از تمطیل مجلس در روز شنبه هم بجهت همین است و روز شنبه مجلس باید منعقد شود برای اصلاح و نظامنامه. مجلس سنا هم جزء قانون اساسی است تفاوتی ندارد.

(جمعی گفتند این تمطیل روز پنجشنبه و دهم اول مجرم برای چیست و حال آنکه اصلاح این امور واجب است)

صدیق حضرت - عرض دارم که نظامنامه داخلی مجلس نباید مجری شود؟

سعد الدوله - مقصود چیست.

صدیق حضرت - تعیین (روز ساعات اجلاس) مجلس بعهده رئیس است کسی حق گفتگو در این خصوص ندارد.

(جمعی گفتند خود رئیس فرمودند مذاکره شود)

صدیق حضرت - غرض من حق اختصار دارم و باید در مرقش اختصار نمایم.

رئیس - پیش جماعتی گفتند بجهت احترام عاشورا باید دهم اول مجرم تمطیل شده وضناً متمم قانون اساسی هم اصلاح شود منم گفتم امروز این نظامنامه مجلس سنا خوانده شود و روز شنبه تمطیل نمایند.

حاجی امین الضرب - این متمم قانون اساسی و اصول آن را کی خواهد نوشت.

رئیس - هر کس میل دارد بنویسد یعنی نوشتن آزاد است ولی برای خارج ندر انجمن حال هر کس میل دارد بنویسد بیاورد در انجمن تصحیح شود.

سعد الدوله - حالا چه ضرر دارد انجمن مخصوص معین شود که در آنجا بنویسند و بیاورند در مجلس مذاکره و تصحیح شود وقتی که انجمن معین نباشد همه باطمینان یکدیگر شاید بنویسند و شاید ننویسند و باعث تأخیر کار خواهند شد.

رئیس - چه ضرر دارد اجزاء و اعضاء آن را معین و انتخاب نمایند.

(پس از مذاکره زیاد در تعیین اعضاء اشخاص ذیل را معین نمودند)

(سعد الدوله) (آقا سید حسن تقی زاده) (مشاور الملک) (حاجی امین الضرب) (حاجی سید نصر الله) (مستشار الدوله) (مخیر الملک را هم معین کرده بودند باینطور صدر خواست) - بنده را از این کمیسیون معاف دارید خودم در خارج اصولی بنویسم و در انجمن ارائه میدارم اگر بدمرد خورد و پسندیدند بسیار خوب و الا فلا.

(گفتگو در این شده که باید اعضا کمیسیون زبان خارجه هم بداند)

سعد الدوله - علاوه بر دانستن زبان خارجه باید اطلاع از قوانین دول مشروطه داشته باشند و در امورات داخلی مملکت تبع داشته و بصیر باشند.

حاجی سید نصر الله - غیر از زبان خارجه دانستن مدرک هم لازم است زبان دانستن فقط برای ترجمه است چه بسیار اشخاص زبان دان که قوه استنباط مطلب را ندارند ولی کتب قوانین خارجه ترجمه شده ممکن است اشخاصیکه زبان نمیدانند استنباطات خود را از آن ترجمه ها نمایند.

سعد الدوله - ما هم نمیتوانیم از پیش خود چیزی بنویسیم بعضی چیزها هم که متقاضی مملکت است باید ملاحظه نمود و نوشتجاتیکه در این خصوص بادولت رد و بدل شده و با تقریرات جناب مخیر السلطنه باید بگسیون داده شود.

رئیس - البته هر چه لازم شد خواهم داد.

سعد الدوله - این متمم قانون اساسی را بطوری باید بنویسیم که مطابق باشد با قوانین سلطنت مشروطه و موافق با قانون شرع هم باشد.

در باب قسم خوردن و کلا مذاکره شد

آقا میرزا ابوالحسن خان - بعضی از وزرا در قسم خوردن حاضرند و بعضی حاضر نیستند.

حاجی امین الضرب - عقیده بنده این است تا این قانون اساسی تمام نشود نمیشود قسم خورد.

سعد الدوله - عقیده منم همین است باین قسم یاد کردن را بگذارید تا قانون اساسی تمام شود (جمعی دیگر هم همین عقیده بودند آقا میرزا ابوالحسن خان و صدیق حضرت و حسنعلی خان جدا خواستار بودند که امروز قسم یاد شود و گفتند چرا شماها مادامیکه وکلای آذربایجان نیامده بودند نظامنامه اساسی را تمام میدانستید اما حالا ناقص می دانید)

حاجی امین الضرب - ما آنوقت هم ناقص دانسته و تمام نمیدانستیم.

سعد الدوله - از روزی که من آمده ام گفتم که این قانون اساسی تمام نیست.

حسنعلی خان - عقیده خودم را بگوئیم این اصولی را که باید نوشته شود به مطرح مذاکره تا قبول

نشود جزء قانون اساسی که نتواند در این صورت قسم خوردن ضرر بر دارد و از امروز بید دیگر ماها پیچیده ایرادی بدولت نداریم .

سعدالدوله - عجباً عجباً این رای شخصی نیست من بطور میتوانم حقوق موکلین خود را از دست بدهم .

حسنعلیخان - در این صورت بهتر میتوانید حقوق خود را حفظ نمایید .

مخبر الملک - امروز حاضر شده بودیم که قسم یاد نمایم و قرار بود آقایان حجج اسلامیه هم حضور داشته باشند چون بجهت ایشان ممانی روی داده و مجلس اطلاع داده اند که امروز نمی توانند تشریف بیاورند باشد برای روزهای دیگر که آقایان هم حضور داشته باشند و امروز هیچ مذاکره در این خصوص نکنیم و قسم بجهت راستی و درستی یاد کردن منافات با اتمام اصول اساسی ندارد .

حاجی امین الضرب - عرض بنده این است امروز قسم خوردیم و این اصولی که امروز باید نوشته شود یکی دو فقره از این اصول قبول نشد آنوقت تکلیف چیست .

سعدالدوله - قسم بردن نوع است یک قسم شرعی است که تکلیف هر مسلمانی و افراد ملت است قسم بخورد که ملت و دولت خود خیانت نکند و معلوم است هر کس داخل اینکار و مجلس شده روز اول قسم خورده و یک قسم رسمی است که در این گونه موارد باید یاد کرد یعنی قسم بخورد که این قوانین اساسی که گذاشته شده خیانت نکرده و تخلف ننمایند حالا که اصول آن تمام نشده صحیح نخواهد بود پس باید برای چند روز دیگر که اصول اساسیه تمام شده و بجهت رسید آنوقت قسم یاد نمایم .

حسام الاسلام - مایک سلطنت داریم و یک دولت، سلطنت عبارت از شخص اعلیحضرت است و دولت عبارت از هیئت وزرا باید وزرا هم قسم یاد نمایند که بملت و سلطنت خیانت نکنند همچنانکه ما قسم یاد می نمایم که خیانت بدولت و ملت ننمایم .

رئیس - البته آنها هم باید قسم یاد نمایند و در موافقت در نظام نامه نوشته شده و قید خواهد شد .

حاجی امین الضرب - بعد از تمام شدن نظام نامه اساسی ما قسم می خوریم و منتظر آنها هم نمی شویم .

آقای میرزا فضلعلی - (الحمد لله العالی هدانا علی محمد و آله المتخبین علی ذلک بعد فقد قال الله تبارک و تعالی فاعصوا ایچیل الله جیباً ولا تفرقوا) خداوند تعالی امر می کند ما بندگان را با اینکه دلای خود را یک نگاه داشته و با هم یکی باشیم و از هم جدا نشویم العبد لله اساس این کار بواسطه این مجلس محترم تازه بدست آمده پس در این صورت برای ما لازم است که من بعد اسم اصفهانی و آذربایجانی و طهرانی و قفقازی و سنی و شیعه تبریم همه را در دائره اسلامیت دانسته و این اسلام بدانیم و تکیه اینطور شد از این بعد از بردن اسم مملکتی دون مملکتی عیب نمی بینیم و همه خوبی را برای یکدیگر میخواهیم و امیدواریم که رگهای ما و خون های ما را یک اسلام و خون اسلام باشد خواه قسم بخوریم یا نه بخوریم تفاوتی ندارد و هیچ قسمی بالاتر و بهتر از دانستن شرافت اسلام نیست .

(ای بسا نازورده استننا بگفت) (جان او با جان استننا است جفت) و کسی که این شرافت را نداندند خدای نتواند شون آن یک نیست باز تفاوتی برای آن نخواهد کرد خواه قسم بخورد و یا نخورد پس بهتر این است از بابت قسم این چند روز مذاکره بماند نیاید تا اصول نظام نامه اساسی تمام شود و چنانکه اشاره شد باید خود را مقدم بقسم نکنیم بلکه مقید باسلامیت بکنیم که خداوند حکم باشد میان ماها .

(شروع بخواندن نظام نامه مجلس سناشد) **مخبر الملک** - چند ایراد در این نظام نامه بنظرم رسیده در حاشیه نسخه که در دست دارم یادداشت نموده ام در ماده اول که عبارت آن این است (مجلس سنا بموجب اصل چهار و یکم قوانین اساسی مؤسس و مقرر است) لفظ (مجلس شورای ملی) بعد از لفظ قوانین اساسی لازم است نوشته شود که صحیح باشد .

در ماده دوم که عبارت آن این است (اعضای این مجلس مرکب از شخص نقر خواهد بود نصف از طرف قرین الشرف و همایونی استرالی می باید یازده نفر از اهالی تهران و بقی از اهالی ایالات و نصف از طرف ملت انتخاب خواهد شد) بجای لفظ (باقی) عبارت (یازده نفر) باید نوشته شود .

(همه تصدیق نمودند که هر دو ایراد صحیح است و قرار شد همین طور نوشته شود) **حاجی سید ناصر الله** - در ماده دوم لفظ (استقرار) از طرف دولت واقظ (انتخاب) از طرف ملت نوشته شده جهت چیست باید هر دو بلانظ (انتخاب) نوشته شود .

مخبر الملک - من در ایراد دیگر دارم ایراد اول اینکه مادر انتخابات و کلاه مجلس شورای ملی بتجربه فهمیدیم که انتخاب عمومی اسباب اشکال است و عقیده بنده این است که انتخاب اعضای مجلس سنارا بشهرهای بزرگ مخصوص نمایندگان اولاً بجهت اینکه عده اعضا کفایت بر تمام ولایات و شهرهای کوچک تمیکند ثانیاً زودتر انتخاب میشوند ایراد دوم شرطی است که برای منتخب و منتخب طریقات قرار داده اند و این صحیح نیست زیرا که مطلق شاهزاده و اعیان و یا اعیان معلوم نیست شخصیت داشته باشند خوب است ما که مسلمانی لیاقت و علم را شرط قرار بدیم و بسبب این شرط انتخاب مخصوص شهرهای بزرگ میشود و در شهرهای کوچک و دهات البته اینگونه اشخاص نیست .

عون الدوله - اما که مقصود مان اینست بمنها مشوق باشیم جوانان مملکت درصدد تحصیل شرف و علم باشند شرط مخصوص بودن انتخاب اعضای مجلس سنا بشهرهای بزرگ مانع پیشرفت این مقصود است زیرا اهالی شهرهای کوچک و دهات وقتی که از این انتخاب محروم ماندند موجب پأس آنها شده دیگر دینی تحصیل شرف و علم نخواهند رفت .

مخبر الملک - شما وادار کردید نکته را که نیایست بگویم لابد اشاره نمایم فلاً اگر انتخاب اعضای مجلس سنا مخصوص شهرهای بزرگ نشود دولت دردمت قلیلی توسط تلگراف منتخبین خود را معین نموده و همه حاضر میشوند و منتخبین ملت مدت بسیاری طول خواهد کشید آنوقت مجلس سنا منعقد شده و اکثریت آراء با منتخبین دولت خواهد شد .

بحر العلوم - خیلی غریب است که این نظامنامه را با نوشتن اینطور الفاظ بمجلس فرستاده اند که قرائت و تصحیح شود .

حاجی محمد اسمعیل آقا - ضروری ندارد تیار هائی هستند که بجهت وعظ و تربیت و آگاه کردن مردم تشکیل می باید .

حاج شیخعلی - بسیار خوب ولی باید بلفظ و عبارتی نوشت که اشاره باین ترتیب داشته باشد و این گونه الفاظ در این مجلس محترم نباید مذاکره شود .

بحر العلوم - موزه خانه هم فایده ندارد . **میرزا ابوالحسن خان** - چرا آثار کهنه را در آنجا میگذارند باعث بصیرت مردم و فایده زیاد است .

آقا میرزا فضلعلی - این مسئله را باید در فصل هلیعه قید نمایند مادامیکه عده منتخبین ملت مطابق عده منتخبین دولت حاضر نشده مجلس سنا منعقد نشود .

سعدالدوله - در ممالک خارجه به اجزاء مجلس سنا مواجب داده نمیشود بجهت این که از متولین و شاهزادگان و بیرمردان و نجبا که صلاحیت داشته باشند محض افتخار و شرف انتخاب می شوند حال نمیدانم در این باب آنجا هم قید شده و به همین جهت بود که پرسیدم حقوقی از طرف دولت برای اعضای مجلس سنا معین شده یا نه مسئله دیگر که در انتخابات اینجا هیچ ملاحظه نشده در باب وکالت است که باید وکیل دارای شرایط وصفاتی که در نظامنامه قید میشود بوده و داوطلب باشد نه اینکه مجبوریت در کار باشد اشخاصی که میل بوکالت دارند باید اساسی خود را اعلام نموده و خودشان را معرفی نمایند و داوطلب باشند .

(چون ملاحظه نمودند باین ترتیب مباحثه و مذاکره اصلاح نظامنامه مجلس سنا چند روز طول خواهد کشید لهذا قرارداد هر کس ایرادی دارد در حاشیه نسخه چاپی که عموم وکلادداشتند یادداشت نموده بکسیون بدهند که در آنجا تنقیح و تصحیح شده روزیکشنبه قرائت شود) .

مذاکرات دارالشرایع ملی روز یکشنبه چهارم شهر محرم الحرام ۱۳۲۵ خلاصه مذاکرات روز سه شنبه ۲۸ ذی الحجه الحرام ۱۳۲۴ قرائت شد .

رئیس - اعضاء انجمن قانون نویسی همچو تصور نمودند که متمم اصول قانون اساسی نوشته شده حاضر میشود که امروز قرائت شود نظامنامه برای مجلس بلدی نوشته شده امروز آن خوانده شود مسئله دیگر مواجب مستخدمین است که تشکی کرده اند صورت آن را هم نوشته اند در مجلس مطرح مذاکره شده بتصویب اعضاء مجلس اصلاح شود .

(همه گفتند خیلی خوب است و شروع بخواندن نظامنامه مجلس بلدی شد در اصل اول در خصوص اینکه انجمن بلدی حق رسیدگی و تأسیس بعضی ادارات شهری دارد مثل کتابخانهها و قرائت خانهای عمومی و دواخانها تیارها و موزه خانها و غیره مذاکره شده جمعی گفتند لفظ (تیار) نوشتن هیچ صحیح نیست) .

بحر العلوم - خیلی غریب است که این نظامنامه را با نوشتن اینطور الفاظ بمجلس فرستاده اند که قرائت و تصحیح شود .

حاجی محمد اسمعیل آقا - ضروری ندارد تیار هائی هستند که بجهت وعظ و تربیت و آگاه کردن مردم تشکیل می باید .

حاج شیخعلی - بسیار خوب ولی باید بلفظ و عبارتی نوشت که اشاره باین ترتیب داشته باشد و این گونه الفاظ در این مجلس محترم نباید مذاکره شود .

بحر العلوم - موزه خانه هم فایده ندارد . **میرزا ابوالحسن خان** - چرا آثار کهنه را در آنجا میگذارند باعث بصیرت مردم و فایده زیاد است .

حاجی محمد تقی شاهرودی - امروز روز ایراد نیست این دفعه اول قرائت نظامنامه بلدی است حق ایراد در دفعه ثانی است که قرائت شود .

رئیس - عیبی ندارد و این یک لفظ (تیار) هیچ نوشته نشود بهتر است . (از بابت معارف گفتگو شد که طوری نمایند همومیت داشته باشد حتی در دهانهم اسباب معارف فراهم شود) .

رئیس - خوب است در این موقع یک توضیحی بشود این انجمن بلدی که منحصر در شهرها نیست بلکه اهالی بلوکات و دهات و قصبهها و شهرهای کوچک هم میتوانند از زوری قاعده تأسیس انجمن بلدی نمایند منتهی در دهات و بلوکات احتیاجشان کمتر است و در شهر بیشتر ولی اگر همه یک مجلس باشد آنوقت سوارضات لازمه از شهری و دهاتی یکسان گرفته میشود پس نسبت بهدهات زیادتر گرفته شده و پانها ظلم خواهد شد حال اینکه احتیاجاتشان کمتر است در اینصورت باید مجلس دهات و بلوکات بمجلس بلدی شهر تفاوت داشته و از هم جدا باشند که هر یک بقدر حاجت خود تأسیس انجمن بلدی نموده و مواض بلهتند .

حاج شیخعلی - این نظامنامه از منشآت است یا ترجمه ؟ **رئیس** - ترجمه است ولی باید در مجلس تصحیح و تنقیح شود .

آقای میرزا فضلعلی - تکلیف انجمن بلدی آن است که در احتیاجات و آسایش مردم و نظم بلدی جلب نظر کند و جلب منفعت این پولها تکیه جمع میشود بمصارف مهرب خرج شود ولی از این نظامنامه معلوم نیست که این انجمن بلدی از برای جلب منفعت است یا دفع ضرر و رفع آلام شهرهای نظم و ترتیب و بهمه مردم سخت میکند .

رئیس - اینها تکیه شایع گویند تکلیف نظمی است که جزو قانون و وزارت داخله است و از برای حکام و نظمی و غیره نوشته میشود و ترتیب داده خواهد شد انشاءالله بعد از مشاورا تمام شده قرائت میشود مقصود شایر اینجا بعمل خواهد آمد .

آقا میرزا فضلعلی - این نظامنامه است یا قانون بلدی ؟ **رئیس** - هم نظامنامه است و هم قانون .

آقای میرزا فضلعلی - پس این عوارضاتیکه گرفته خواهد شد از زوری چه میزان خواهد بود . **رئیس** - این عوارضات هم جزو مالیات است و کلیه عمل مالیات باید در مجلس شورای ملی مذاکره شده بهر طور تصویب کردند از همان قرار باید دریافت دارند .

(پس از خوانده شدن نظامنامه بلدی قرار شد نسخهای متعدد نوشته شود و بهمه اعضاء مجلس بدهند که بدست ملاحظه نموده ایرادات خودشان را یادداشت نمایند کدر قرائت دوم از زوری بصیرت تنقیح شود و در این موقع حاجی نبیل الملک از طرف وزارت خارجه بمجلس آمده بعضی بیانات از جانب وزیر خارجه رسانند) .

رئیس - چند فقره اظهارات بوزارت خارجه شده که دو سه فقره آن شخصی بود جواب داده بودند یکی دو فقره آن عمومیت داشت اولاد در خصوص (فصول) باطلوم بود که ایرانی های

مقیم آنها شکایت کرده بودند میفرمایند دفع آن تمهیدات شده و انشاءالله بعد ما آسود خواهند بود . ثانیاً در باب فروش اطفال قوچانی میفرمایند در اینخصوص اسناد در وزارت خارجه هست و وقوع این مسئله صحیح دارد و احکامی هم در این باب صادر شده و مطرح مذاکره بود ولی امروزه آن شدت را ندارد .

حاج شیخعلی - این تمهیدات از طرف حکومت است یا مباشرین ؟ **رئیس** - حکومت پول میخواهد لابد رعیت هم باید فرزند خود را فروخته تهیه پول برای حکومت نماید و تلگرافی هم در اینخصوص از عشق آباد کرده اند خواننده شود .

آقای سید محمد تقی تلگراف را قرائت نمودند کتلامه مضمون آن این است . اگر چه از هاند کسی قسم نمیخواهد ولی ما ایرانیان مقیم عشق آباد که پنج هزار نفر هستیم بشف و دین و اسلام قسم یاد می نمایم و خداوند را بشهادت میطلبیم که بچشم خود دیدیم که اطفال قوچا نیها را در عشق آباد مثل گوسفند و سایر حیوانات به تر کمانها میفروختند و کسی نبود داند کسی نماید و در خصوص بانک ملی هم کمال همراهی را داریم (در این موقع تمام اهل مجلس و تماشاچیان گریه مفصلی نمودند بطوریکه نمیتوانستند خود داری نمایند) .

حاجی محمد اسمعیل آقا - عرض میکنم بعد از این گریه بهترین کرهها این است که مجازات این شخص را اکیداً از دولت بخواهید و هر کس این داغ را بدل ایرانیان گذاشت مجازات برسد که باعث تشفی قلوب شود .

شرف الدوله - کاغذیهم از باطلوم نوشته اند ملاحظه نمایند . **آقای میرزا محمود** - از فراریکه تحقیق شده و معلوم گشته باعث این فروخته شدن اطفال سردار مخم قوچانی شده و حالاً هم اسبابی فراهم کرده است در عوض این خدمت امتیاز بگیرد .

حاجی محمد اسمعیل آقا - هر کس هست باید مجازات برسد . **سید الحکماء** - عقیده من آن است آنچه که گرفته بدمه که اطفال مسترد شوند .

حاج سید عبدالاحسین - العبد لله رب العالمین که خداوند بر همه مسلمانان منت گذاشت و اسباب انتقاد این مجلس را فراهم آورد ماها هم مثل جدم حضرت ابی عبدالله علیه السلام که در میدان شهادت یکم و تنها ایستاده طلب نصرت و یاری میکرد استنانه می نمایم و العبد لله شما هم که در اینجا جمع شده اید امانی ملت هستید و منتخب عقلانی عموم میباشید و بجهت داد رسی حاضر هستید پس مندا گره و اصلاح این مسئله بیک روز و دو روز ممکن نیست چند روز لازم دارد و این بجو کارها بیست و چهار سال است کدر صفحات خراسان متداول است و این هم بر دو قسم است یکی اینکه حکومت پول میخواهد لابد رعیت اطفال خود را فروخته تهیه پول میکند دیگر اینکه جمعی هستند کارشان همین است ولی اینها کم هستند باید این امورات اصلاح شده و بعد از مظاروین رسیدگی شود .

آقای میرزا ابوالحسن خان - در صورتیکه آقا میرزا محمود عنوان کرده آن شخص اینجا

حاضر است و باعث این کار شده باید خواست و مجازات برسد . **حاجی شیخعلی** - باید از وزیر داخله خواست . **آقا میرزا فضلعلی** - از آن کسانیکه باعث فروختن اطفال شده اند هم از حساب کل وهم از مباشرین استرداد اطفال را بخواهند و نیز اموالی را که از این راه حلال جمع نموده اند بگیرند صرف این کار نمایند بهترین مجازات هاست دیگر لازم به تنبیه و سیاست نیست .

حسنعلی خان - عرض دارم . کلیه در این مساکت تا امروز نمیتوان گت اجزاء حکومت مسئول باشند زیرا کارها کم کل تماری گرفته میفرستادند آنهم اجزاء تماری گرفته میگوید فلان کار را بکنید تمام این کارها را جمع بحکومت کل است .

آقای میرزا فضلعلی - ابتدا چنین نیست هزار و چندین سال است که ما گریه میکنیم برای اینکه این زیاد و شمر و این سعد امام حسین علیه السلام را کشته اند و حال آنکه با مرزید بوده .

حاج سید عبدالاحسین - میتوانیم بگویم که بزرگ ما خودیست شدیدتر ندارد ؟ **بحر العلوم** - اگر حاکم کرده است او مقصر است والا مباشر .

آقای میرزا محمود - سردار مخم قوچانی اینجا حاضر است و خودش در حقیقت حاکم مستقل بوده است باید از او مواخذه شود .

حاج سید عبدالاحسین - بلی حکومتهای جزء خراسان حکومت ندارند در وقت سلطنت دارندند **آقای سید محمد تقی** - این حکم است حاکم جزء بدون اطلاع حاکم کل نمیتواند کاری بکند رعایا وقتیکه از حاکم جزء تمهید دیدند بجاکم کل ماض میشوند باید رفع تمهیدات را از رعایا نماید اینجا بکس بوده از فرار معلوم سوار شاهسون برای تقویت حکومت جزء هم فرستاده است و اجزا و حکومت جزء هر چه مستقل باشند باز بدون اطلاع رئیس نمیتوانند اقدام بکاری نمایند .

آقای میرزا محمود - من نمیکویم حکومت کل تصریح ندارد بلکه هر دو مقصر هستند اما در این موقع این شخص بیشتر مقصر است .

آقای سید حسین - هر وقت عرضی در این خصوصها کردیم گفتند سند لازم دارد امروز سند در دست داریم و حاضر است که فروش اطفال بدست آصف الدوله شده است اگر سایرین هم فروخته اند پولش باو رسیده ما کار اجزاء نداریم طرف ما آصف الدوله است باید اطفال را مسترد دارد اومی داند با اجزاء خودش مقصود اینست که فقط ما گره نباشد نتیجه هم بعمل آید .

آقای میرزا ابوالحسن خان - از وزیر داخله بخواهیم شخص معین نشود هم از مباشر هم از حکومت استر داد اطفال خواسته شود و هر کس باعث این کار شده مجازات برسد .

آقای سید محمد تقی - من میگویم لعن الله الراشی و العرش و من ینبها . **آقا سید مهملی** - معلوماتی دارم شخص سابق الذکر قانونی وضع کرده و سند هم در دست هست که در اطراف گناباد و بجنورد و غیره هر کس متوفی شود خانه او را مهر کرده و مالش را ضبط میکردند و باسم عشر گرفتند دو عشر - عشر می

گرفتند (جمعی گفتند این همومیت دارد منحصر بانجا نیست)

رئیس - بعضی از آقایان تردید کردند که پس فردا مجلس منعقد است یا نه حال میگویم در مجلس مذاکره شده با کثرت آراء فراتر آن داده شود (جمعی گفتند مجلس باشد بهتر است)

حاجی محمد اسمعیل آقا - بکروزه شنبه باشد صیب ندارد و بعد از آن چهارم هم بعضی احترام عاشورا تعلیل شود ولی مجلس که منعقد میشود نتیجه داشته باشد

آقاسید محمد تقی - امروزم نتیجه داد و قرار شد بوزیر داخله از بابت فروش اطفال قوچان رقمه نوشته شود

حاجی محمد تقی - در خصوص پرسشها در نوشتید چه نتیجه بشد که حالا در این خصوص نوشته شود

نامه آخوند ملا محمد کاظم خراسانی

بعنوان مجلس شورای ملی

بمجلس محترم شورای ملی شیدانه تعالی ارکانه پید ازاهداء نشا و تعیت و اداء مراسم تبریک و تهنیت معروض میدارد در اینموقع گرامسی که بخدمت تعالی و حسن عقیابت و بتوجهات مقدسه حضرت حجة عصر اروا حنا قدها پریشانیها و ویرانیهای ناشی از استبدادات و قصر انظار باغراض شخصی و اغراض از مصالح نوعیه را نوبت بیایان و باقتضای کمال دین پروری و خلوص نیت ذات اقدس شاهنشاهی ادام الله تعالی سلطانه و سعادت این عهد فرخنده که یابنده بادقلب مبارک همایونی که (بین اصبعی الرحمن است) بقصد این مجلس خجسته کهنستین مرحله ترقی است منصف فرمودند لازم دانسته پس از قیام و وظائف دعا گوئی آن ذات اقدس اعلی و اداء شکر آن مواهب عطسی بر مراسم تبریک مبادرت نموده بمقتضای کرمیه مبارکه (فان الذکر ینتفع المؤمنین) محض مزید تذکر معروض دارد که این اساس بزرگ که (مدالتیوا للتی) بمهده کفایت آن دینداران بادیانت و دولت خواهان باغیرت سیرده شده مفتاح سر بلندی دین و دولت و پایه قوت و شوکت و استغناء از اجانب و آبادانی مملکت است والله مللر دول عالم در این موقع بکران حال مایند تا از این اتفاق ملی و مجلس شوری که آخرین علاج امراض مزمنه مملکه است چه نتیجه گیریم و چنانچه بعون الله تعالی و حسن تالیبه در این مرحله بطوریکه باید قدم برداریم امید است که انشاء الله تعالی از مهالك نجات و همافزای با همگنان هممان کردیم و باعکس اگر خدای نخواست باز هم اقراض شخصی منظور و جلوگیری باشد امکان استمدادی خود را باطل و عرض و ناموسمان را بر باد داده و انگشت نمای ملل و دول مصداق (تخافون ان یخطفکم الناس) خواهیم بود اعذنا الله تعالی من ذلك حالا که برای اصلاح مفاسد و تکمیل نوائس آزادی مرحمت فرمودند انشاء الله تعالی هیچ دقیقه را فرودگذار نرموده اند قوانین محکمه بین بین را که ناموس اکبر و اعظم اسباب ترقی و نموذ و فقط رسمی از آن باقیست سبباً بموقع اجراء مصالح دولت و انتظامات مملکت را بر وجه احسن و نظام اتقن مرتب و ابواب استبدادات و تمذیبات و حیف و میل و خائنانیکه خانه ملت را چنین ویران و روزگار دولت

حاج شیخ علی - شق ثانی بهتر است

شیخ ابراهیم - بهتر است از وزیر مالیه سؤال شود

سعدالدوله - بنده عقیده دارم غیر از اینها نوشته شود بیجا ناصر الملک بیاید اینها بیاضاحات خود را بدهند بدانیم آیا مشولیت را بگردن می گیرند یا نمیگیرند اگر بعهده بگیرند شق اول و جواب نداریم

آقامیرزا فضلعلی - یعنی مشولیت بعد از امروز را

سعدالدوله - بلی مشولیت بعد از این راه آقاسید حسن تقی زاده - این جزئیات هم اش انوائمی است مطلب کلی این است که وزیر مالیه را بخواهید ترتیب اینکار را بگوید و مشولیت خود را قبول نماید چنانچه آنتب در مجلس صدارت تشریف داشتید بصدراعظم گفتیم وزیر مالیه می گوید مشولیت ندارم صدر اعظم گفتند که من صدر اعظم هستم رسماً میگویم مشولیت دارد باید اینجا بیاید بمکاتبات نمیشود

رئیس - همان خواستن وزیر مالیه صحیح است

سعدالدوله - علم خارجی دارم اگر چه نمیشود سند قرارداد ولی از قرارداد معلوم لادرس که توفیق بودیر شب تلگراف رسیده از سرحد جلفا آمد شده حالاندر آنم بفرنگ رفته یا اینجا خواهد آمد ترتیب گمرک هم در تحت اداره مسیو کینه نام است واد ضبط کرده آنها را شنیدم

آقامیرزا ظاهر - بصدراعظم بنویسیم وزیر مالیه بیاید

حاج شیخ علی - اگر وزیر مالیه همین جواب را داد چه میگوید

صدیق حضرت - نمیتواند بگوید

سعدالدوله - طرف ما وزیر مالیه است بنابر فرمایش صدراعظم

میرزا ابوالحسن خان - آن روز خاطرات شما هست محتشم السلطنه در جواب من گفتند ما هشت نفر وزیر مین میبکنیم در هر کاری رجوع بانها نموده توضیح بخواهید بنده گفتم مسیو نوز وزیر مشول است یاخیر ایشان فرمودند این هشت نفر وزیر مشول هستند چون این عمل راجع بوزیر مالیه است ایشانرا بخواهید و توضیحات خودشانرا بگویند آن دستخط و اینهم شفاهی

آقامیرزا ظاهر - اینها صحیح است ولی تا بنچروز طول بکشد در این چند روز خواهند برد

آقاسید مهدی - مجلس تطبیق نباید بشود چه توایی از این بالا تر که بکار مسلمانان رسیده کی شود

سعدالدوله - در این خصوص و در این ماده در باب تشکیل کمیسیون که بمصائب آنها رسیدگی نمایند و تشکیل اداره تفقیح که بهر شهر که گمرک است بفرستند و مناسب حال ایران یک نفر ایرانی بمسئولت بکنند و یک نفر بلژیکی بمسئولت همین نمایند این سه فتره را بنده بدولت اظهار کردم حالا باید وزیر مالیه بیاید جواب این مذاکرات را بدهد

میرزا ابوالحسن خان - خوب بود اول به مجلس بفرمائید بعد بدولت اظهار کنید

سعدالدوله - من غیر خواهی و پیش دستی کردم که از مال دولت حیف و میل نشود آنوقت به گردن مجلس بگذارند چون نظامنامه مالیه بن راجع شده که بتیوسم و مشول هستم لهذا اظهار نمودم دو کاغذ نوشته شود هم تحقیقات از صدارت بخواهیم و هم وزیر مالیه بیاید تکلیف معلوم شود

حاج شیخ علی - اگر صلاح بدانید هم به صدارت شرحی نوشته شود و هم وزیر مالیه را بخواهید

حاج سید مر قاضی - در این خصوص که فرمودند گذشت در خصوص دخترهای قوچان نتیجه بکجا رسید

رئیس - هنوز این مطلب تمام نشده آقای تقی زاده مطلبی دارد

آقاسید حسن تقی زاده - یاد این خصوص یا در خصوصهای دیگر مکاتبه بصدراعظم را باید تقلیل کرد و آن عنوان صحیح که پیش گرفته ایم نباید از دست داد و ترتیب صحیح این است هر روزی می تواند مشولیت را بعهده بگیرد اگر نمیگیرد استعفا بدهد

سعدالدوله - این صحیح است

حاجی سید مر قاضی - در خصوص دخترها باید ترتیبی داد که نتیجه داشته باشد

رئیس - طرف حاکم است و آنهم در خراسان است باید بیاید

امین التجار - طرف ما وزیر داخله است

آقاسید مهدی - شجاع الدوله که متصدی این امر بوده در تهران است

حاجی سید محمد - او موزول است

سعدالدوله - در این مورد با حاکم حق گفتند نداریم طرف ما وزیر داخله است

آقاسید مهدی - پس چه انتظاری از آصف الدوله دارید

رئیس - آن اسباب کار است باید بیاید آقاسید حسن تقی زاده - در اینصورت بواسطه تجربه بعضی چیزهای مهم بعضی از تحقیقات توضیحات که وزراء بمانند نباید گول بخوریم چنانچه وزیر خارجه در مسئله کربلا توضیحات دادند و وزیر داخله در خصوص پرسشها شاید آصف الدوله تا ششماه نباید باید متعین کرد و اصلاح اینکار را از وزیر داخله باید خواست

حاجی سید عبدالحمین - آصف الدوله شاید نباید

آقاسید حمین - آنچه زمان گذشته است گذشته و در این ششماه اخیر هم هر چه کرده است باشد بیاید طهران شاید آنها مثل اشخاصی شد که از سرحد جلفا رفته

حاجی سید محمد - پس وزیر مالیه را کمی خواهد همان روز وزیر داخله را هم بخواهید

سعدالدوله - آن روز که وزیر مالیه را میخواهید خیلی کار دارید حالا برای چه روز وزیر مالیه را میخواهید

رئیس - روزیازدهم آقاسید حمین - دو مسئله است یکی فروش

اطفال و یکی مسئله غارت و بردن آن شصت و یک نفر در خصوص اینها سالازم مقدم اینجا حاضر است راهنمایی میکند که بدون جنک و جدال و خرج بر گردانند اسما استرداد اطفال موقوف باینست که حکم از طرف دولت بشود چون امروزه دیگر این امورات با وزیر داخله است وزیر داخله حکم نماید آصف الدوله همانجا است اطفال را بر گرداند و تکیه اینجا آمد بمجازات قانونی برسد و خانه نشین بشود که عبرت سایرین باشد اگر بیاید اینجا خواهد از اینجا یک نفر برود میان تر کمان هیچ فایده نخواهد داشت وزیر داخله را بخواهید با اسنادیکه در وزارت خارجه داریم خیانت او را ثابت کنیم بعد از آنکه علم البین حاصل شد حکم شود برای برگرداندن آن چهارصد و پنجاه نفر اطفال و مجازات مال وقتی است که آصف الدوله در طهران باشد بر طبق بهر برگرداندن اطفال ندارد هر سستی از او بگذرد دیگر شده است چه کاری مهم تر از این دارد مجلس دیگر فوق العاده روزی بنجشنبه تشکیل بدهد بهتر است

حاجی سید محمد - ناروز یازدهم طول میکشد بنجشنبه بیاید

حاجی شیخ علی - هیچکس در این ایام مراداری حاضر نمیشود

حاجی سید اسمعیل - اگر اقدامی بشود بهتر است کار بکنند

حاجی سید محمد - روزی بنجشنبه هم وزیر مالیه بیاید هم وزیر داخله

رئیس - مطالبی است باید عرض کنم نوشتن بوزراء آسان است ولی نمیشود از این روز بروز دیگر خبر کرد بیاید این اطفال امروز فرخته نشده اند بلکه مدتی است این آقایان و کلا در این ایام نمیآیند فرارش را بنظر بگذارید که روزیازدهم وزیر داخله بیاید و روز سیزدهم وزیر مالیه

حاجی سید محمد - هر دو در يك روز چه طور است

آقاسید محمد تقی - نمیشود

سیدالحکما - هر ساعت بگذرد ضررش زیاد تر است برای ملت باید نوشته شود آنوقت بخواهیم

آقامیرزا فضلعلی آقا - چه ضرر دارد که هیئت از مجلس تشکیل بدهد توضیحات هر کس میداند بگوید

رئیس - این نمیشود تمام آقایان باید باشند در این مجلس مذاکره شود

سیدالحکما - بنده مسئله گمرک همیشه زیاد تر است اگر جلوگیری نکنید کار خراب تر میشود

آقاسید حمین - برای پس فردا هم حاضرند مطلبی نیست که از خارج چیزی تحقیق کنیم باید هر دو مطلب اقدام شود هم وزیر داخله بمجلس بیاید و هم وزیر مالیه هر دو واجب است و نوری هر کس رای دارد بگوید

مشار الملک - رای اینست که حاضر شوند

آقاسید مهدی - از چه عبادتی بالاتر نیست رسیدن بامور مسلمانان

آقاسید ولی الله خان - اید امجلس وقت ندارد هر وقت کاری مرتب و منظم پیدا کردید و لو هر روز باشد فراهم میکنم است ولی وزیر مالیه زودتر بیاید بهتر است از روی فطنت ماکلا میکنیم ما خدا خدایم

کردیم که بلزیکها استمقا بدهند که یوهای مانرود بدون مشورت نباید کاری بکنیم بعقیده بنده فردا وزیر مایه بیاید (تمام تماشاچیان احسنت گفتند)

آقا سید ولی الله خان - در تمام مجالس تصوری انسان پیدا بکنند حق این مجلس است برسد این حق تویب و سرززش باهامة ماهاست احسنت گفتن اسباب تویب است .

(بعضی ازو کلا کسی بشما تویب نمیکند محض شیرینی کلام شما احسنت میگوبند)

سیدالحکما - باید وزیر مایه را احضار فرمائید و این کار مقدم است .

آقا سید مهدی - در مسئله کاغذ سوزاندن باید فکری کرد .

حسام الاسلام - امروز حال ایران حال غریق را دارد .

حاجی سید محمد - رأی را بر چه قرار دادید وزیر مایه پنجشنبه بیاید ؟

رئیس - بسیار خوب همان ه شنبه بیایند مردو باشد .

سیدالحکما - خستگی در نباید کرد .

سعدالدوله - خستگی از برای نبودن کار و یاس مابود .

احسن الدوله - در فقره دخترها چند روز است امنای تذکره در اطراف مسئولیت وزیر مایه را می دانند یانه که این طور حرکت نموده اند .

آقا سید حسین - تمام نظام آصف الدوله است

احسن الدوله - صبح تا نهار صدو صفت نفر دختر با کره فروخته اند برده اند در تغلیس در مهمانخانه اجیر کرده اند .

حاجی شیخ محمد تقی وکیل الرعایا

دیگر میتوانیم راحت بنشینیم .

احسن الدوله - گذشته ها گذشته است از برای آتیه باید کاری کرد .

آقا سید محمد تقی - میفرمایند به مباشرین تذکره بگویند و بنویسند .

آقا سید حسین - فرمودید از تذکره کاری شده یا خیر از سرحد بوزیر خارجه بنویسند که آصف الدوله بطوری سخت گرفته که این دخترها را رعبت بمالیات فروخته اند بکار پرداز هم نوشته اند جواب نوشته اند نمیتوانیم جلوی او را بگیریم و در فرنگستان کینز و غلام فروخته نمی شود چه شده دخترهای ایرانی را این طور می فروشند .

سعدالدوله - این بدعت را او گذاشت .

آقا سید حسین - باتمام احکام که در دفتر وزارت خارجه ثبت است این ترکان ها سیورسات برده اند داده اند شصت و دو نفر زن آبیستن را برده اند تعقیق کنید این سیورسات را چگونه داده اند تعطیل نباید بشود مجلس . بگروز وزیر مایه بیاید بگروز وزیر داخله بیاید .

آقا میرزا فضلعلی آقا - شب هم مجلس بشود حاضریم .

آقا سید حسین - سالار مفتخر ما بخواهیم .

حاجی شیخ محمد تقی - وزیر داخله مسئولیت دارد .

آقا سید حسن تقی زاده - در نظام نامه اساسی نوشته شده که در روز میتوان روزی برای مطلبی جواب بدهد الا مطلب فوری که فوری باید بیاید یا جواب بدهد بعقیده بنده فقره وزیر مایه لازم تر است شب هم باشد یازدهم دوازدهم وزیر داخله همی ندارد وزیر مایه فردا بیاید بهر ملاحظه که میداند (۸ - ۹ - ۱۰ - ۱۱ - ۱۲) باید تعطیل باشد ولی وزیر مایه فوری است که فردا بیاید میخواست وزیر داخله را عقب بیدازند بهتر است .

سعدالدوله - نباید ترتیب مجلس را برهم زد پس فردا وزیر مایه بیایند .

آقا شیخ حسین - وزیر مایه بیاید لازم تر است بتأخیر مبتذلا بد که ماها را میبردند .

سعدالدوله - در نظر همه شاهان نیست دولت میخواست استقرار اخراج نماید اهل مجلس و ملت میگفتند ما نمیخواهیم خارجه را شرکت بهمیم رضی نشدند یعنی چه یعنی همت ما مقضی نیست و بهیجان آمده بودند کدر اسلامیت غیرت ماقبول نمیکند پاک قسمت ازینج قسمت خارجه را شرکت خود قرار بهمیم جوش و خروشها نمودند بعد امنای ملت بعضی شروطات میخواستند بآ دولت بگذارند حالا اطمینان پیدا نموده اند این محترمه هم ملهم شده دیگر چرا اقدام نمیکند شما و کلام تمام موکلین خودتان از وضعیت شریف و خواتین اعلان نمائید همه موکلین شما سراسر مایه دارند معروف هستند ثروت دارند مگر دعوی غیرتمندی نمیکند باید دست خارجه را کوتاه نمود .

حاج سید عبدالصمد - و کلا حق بر این مطلب هستند ابتدا و کلا باید اقدام نمایند .

سعدالدوله - مقصود بنده این است آقا اینکه باتروت هستند و آن ثروت را از چه راه پیدا کرده اند خوب است و کلا همه جا که آمده اند در این بانک سرمایه تعیین نمایند و الا این محترمه با گوشواره و انگشتر و جقه اندوخته خودش اقدام نموده و کلا آذربایجان و کلاصفهان و همدان باید توسط تلگراف اقدام بکنند ما ما همه از شاه چیز میخواستیم که مشروطیت بدهد و فلان چیز بدهد این طرق و شوارع که میخواستیم خودمان تهید کردیم که از خارجه قرض نکنیم این غیرت است غیرت این است که این محترمه بخرج داده .

آقای سید محمد تقی کاغذ را خواند

حضور مبارک پدر مهربان ملت ایران حضرت آقای سعدالدوله دست شکرگشته بنده کمیته که جان نا قابل خودم را با نهایت افتخار برای پیشرفت مقاصد امنای دار الشوری ملی حاضریم فنا نمایم در روزنامه مبارک مجلس درم که در خصوص تأخیر مراقبت عموم در بانک ملی کم کم خواطر مبارک و کلاهی محترم دارد مکدر و مایوس می شود ایجان این کمیته فدای آنساعت مقدس باد که گویا هنوز از فقر و پریشانی ملت اطلاع ندارید و الله و بالله که ظلم و تعدی چیزی از برای ما باقی نگذاشته است والا تا این درجه ایرانیان بی غیرت و همت نیستند علاوه همه کس دسترس بطهران ندارد که بتواند باندازه استطاعت سند سهام بانک را دریافت نمایند .

و این کمیته مقدار ناقابل از زیور آلات خود را که برای ایام سخت ذخیره کرده بودم فقط برای افتخار بتوسط حضرت . . . بیعت بانک ملی فرسادم از حضور عالی عاجزانه استمدا دارد که هدیه مختصر کمیته را بنظر بلند خودتان دیده بفرمائید اشیاء مرسوله را اعضاء محترم بانک ملی با مانت و شرافت خودشان فروخته و هر چه قیمت آن ها شد سند سهام بانک برای کمیته روانه فرمایند چه کنم که زیاده از این قادر نبودم مگر آنکه جان خودم را در موقع فدای ترقی وطن عزیز بشایم امضای کمیته در خدمت شما در دفتر بانک محفوظ باشد زنی هم از همسایگان کمیته همت وغیرت نموده یا آنکه شوهر ندارد و یک پسر صغیر دارد این بیچاره هم پول نقد نداشت سه فقره اسباب که در صورت علیحدگی ثبت شده بتوسط کمیته تقدیم حضور مبارک نموده که آنها را هم فروخته سند سهام بانک ملی باسم صغیر مشار الیها مرحمت فرمائید استمدا دارد کمیته را از قبول اینها و تسلیم بیانک ملی قرین شرف و افتخار بزرگ فرمائید زنده بمایند خیلی نیل بخیتی و افتخار این کمیته خواهد شد که اشیاء ناقابل را مخصوصا در دار الشوری مقدس ملی بو کلاهی محترم ملت حراج فرمایند و قیمت هر چه شد اسناد بانک بخزند که ذخایر ناقابل کمیته پیرایه وجودات بسته کان اشرف ملت باشد این مطلب نهضولی بود آنچه ازاده حکیمان خود حضرت عالی اقتضا فرمایند برای کمیته سعادت و شرف خواهد بود (امر امر قدس عالی مطاع)

ادیب التجار - هر روزه بتوسط بنده سهام خواسته اند مشغول هستیم که سهام بگیریم و بفرستیم علی العجالة صدویست هزار تومان حاضر شده .

آقا سید محمد تقی - شرحی از طرف صدارت رسیده که سابق چهار کرور برای قرض بخارجه وجه خواستیم کلازم فوری است البته در مجلس مذاکره نمائید زودتر انجام داده بفرمائید .

سعدالدوله - وصول این کاغذ کرامت است یعنی کرامت مجلس است نه کرامت دولت دلالت میکند بر صحت عمل این است کار فوری که مرض میگردم اقدام نمائید بموکلین خودتان تلگراف کنید هر کس میخواست پول بدهد هزار شمشه دارد بیش حاجی امین الضرت بیش کسی دیگر برسانند یک مطلبی میخواستم عرض کنم معلوم دیگران بشود یکی از بزرگان به بنده کالت داده بقدر پنج هزار تومان قرض بکنید و باسم من باین بانک بدهید و حال آنکه خودشان خیلی صاحب ثروت هستند خواهش بخصوص دارم چون عنوان این بانک را خود بنده نموده ام قرض از خارجه را موقوف نمائید اگر عاجلا این پول نرسد رشته کار مملکت از میان می رود .

حاجی سید اسمعیل - آقا نجفی نوشته اند به بنده عنقریب صورت میگیرد .

ادیب التجار - همه حاضرند .

سعدالدوله - این که فرمودید صدویست هزار تومان حاضر است اسم نباید بیاورید آذربایجان و اصفهان هر کس بقدر مقدور باید ه راهی نماید من نمیخواهم مطلب فرنگی ها را بگیریم که فرنگیها گفته اند شما پول ندارید .

آقا سید حسن تقی زاده - تکلیف همه است همراهی نمایند تکلیف و کالت و کبیل نیست بگویند خودشان باید اقدام نمایند ولی وقتیکه این بانک سرمایه اش درست شود بوجب نظامنامه این چهار

کرور را اذن بگیرند مؤسین از مجلس آنوقت بدهند باید دانست برای چه مصرف میخواستند .

سعدالدوله - این مذاکرات شد صورت هم فرستاند در همان مجلس قبول شد و کلاهم حق دارند بصارف استقرار رسیده گی کنند .

آقا میرزا ابوالحسن خان - رفع حوائج دولت بهت است باید آنها محل مغارج خودشان را نشان بدهند .

سعدالدوله - امروز از دولت بخواهید تجدید از سابق که میخواهند و اثر خودشان را محدود نمایند ترتیب این دوائر مغارج میخواهد حالا ما جای دور نپرویم فقط در همین مجلس بقدر خرج دارید که گفته میشود مجلس شورای ملی حالا نه مواجب دارند این اجزاء نیز دیگر هر وقت از یله های این عمارت بالایی آتیه تمام اجزا جلوشا را میگیرند که ماچند ماهست آمده ایم بانک پول با ن داده اند من نمیتوانم دوی قالی خشن بنشینم سندی این مجلس گوا این مجلس یک کرور پول لازم دارد .

آقا میرزا ابوالحسن خان - از برای این مجلس پول میخواهید و از برای هر شهری ترتیب بلدیه از طرف دولت باید گذارده شود باید بگویند مصارف آنها چیست که ملت تدارک کنند حالا که گفته اند راه بنیاد باید بدهند شاید ملت هم از برای رفع حوائج اظهاری بکنند و بخواهد برای چه مصرف میخواستند شاید گفته اند از برای مصارف شخصی میخواهیم .

آقا سید ولی الله خان - يك جمله از حرفهای زاده شما صحیح است .

سعدالدوله - این چهار کرور از برای قرض سابق است هنوز صفراء را هیچ نداده اند .

آقا سید حسن تقی زاده - معلومات شخصی جایز نیست کشما اظهار میکنند خودشان بگویند .

سعدالدوله - آقا در مجلس خوانند همه میدانند .

آقا سید حسن تقی زاده - تهااتها بداند نیست و بهام الیقین هم نمی شود باید معلوم نمایند ما بدانیم .

سعدالدوله - شما نبودید آن روز شرحی بمجلس طرح نمودند که ملت استاده اند ما رضی نمی شوم از خارجه قرض نمائید مجانی بدیم من این میانه برخاستم گفتم مجانی چرا قرض بدهید از آن طرف تا دیوار آخر بر میبارید .

آقا سید حسن تقی زاده - باین شرط فرقه داده شده باید تازه بر سند .

سعدالدوله - یعنی برای چه شرط فرقه ؟

آقا سید حسن تقی زاده - باید در تحت رسیدگی بیاید برای چه میخواهند .

رئیس - اینها تکرار مطلب است وزیر مایه میآید معلوم می شود .

سعدالدوله - حالا مذاکره استقرار نیست حالا اینست که مذاکره قرض از خارجه را رفع نمائید و بانک ملی را قرض بدهید مای خواهدیم سرمایه خودتان را معلوم نمائید .

رئیس - حالا رقمه از صدارت رسید آقای تقی زاده هم مطلب دیگر دارند ولی فرمایش جناب عالی را باید صورت داد که سرمایه همین شود ولی رقمه مؤخر است مذاکرات مایه که بیان آمد معلوم می شود .

آقا سید حسین - هستند بعضی ها که صاحبان فقر است میباشند بیانک بدهند .

آقا شیخ حسین - سر باز که سهام نخواهد .

سعدالدوله - مطلبی که عرض کردم راجع بکاغذ فزوین مقصود این بود طوری در قلوب اثر بکنند که اعیان و اشراف و رجال کمکی بیانک نمایند .

حاج شیخ محمد تقی - از همدان چند نفر قبول کردند که اینها پول بدهند از قبیل ضیاء الملک ناصر الملک و عنایت الملک ولی نمیدانیم بچه مجری داخل شویم .

سعدالدوله - خطاب من باشخاص نیست که بعضی از متولیان را مجبور بکنیم خطاب من وطرف من غیرت و وحدت این مردم ایران بود .

حاجی شیخ محمد تقی - چه کار داریم با سامی اشخاص .

آقا شیخ حسین - چرا بشخص صحبت می کنید که بکنفر خواهند گفت چرا ناموس مرا بیاد می دهید این مرد محترم جناب سعدالدوله بقدری کوشش نمود که چه بگویم هیچ کس قبول کردند ابدأ اقدامی ننمودند .

حاجی شیخ محمد تقی - اسم لازم بود که مجری او معلوم شود بی ربط نگوییم .

آقا شیخ حسین - آقای حاجی شیخ علی یک عبارت خلاف شرع در این نظامنامه بلدی بود که قلم کشیدید اعانه با آنها خلاف شرع است این کردن کلفت ها بخورند و یواور کشیدن مشغول بشوند این خلاف شرع نیست که بکنفر و اعظ برود بالای منبر بگویند این مذاکرات مجلس خلاف شرع است .

آقا سید مهدی - حالا خلاف شرعی نشده .

آقا سید ولی الله خان - بوجب اکیبون معین است از روی تاریخ من نمیتوانم ثابت نمایم از چند سال قبل ثروت ایران نزد اشخاص جمع شده از و کلا اعیان استمدا بکنیم که با آنها بگویند کسک نمایند .

مذاکرات دار الشوری ملی

پنجشنبه ۸ محرم الحرام ۱۳۲۰

آقا میرزا ظاهر - خلاصه مذاکرات روز سه شنبه ۶ محرم را قرائت نمود .

رئیس - جناب مستشار الدوله روز سه شنبه شوالاتی در خصوص کسک فرمودند بنده شد آقای وزیر مایه تشریف بیاورند شوال و جوابی بشود حالا جناب وزیر مایه تشریف آورده اند فرمایشی دارید بگویند .

مستشار الدوله - چند روز قبل مستدعات اهالی آذربایجان و ایجا در باب موافقت گانه که پیشنهاد دولتین نمودیم یکی از آن عزول مسیو نوز و مسیو بریم بود که آنها را تغییر بدهند بالصراحة دولت قبول فرمود بعد قرار شد اداره کسک رسماً در تحت نظارت وزارت مایه باشد و حضرت اجل آقای وزیر مایه قرار فرمایند بترتیب همین در تحت رسیدگی بکنفر بلویکی باشد تا این روزها معلوم شده غیر از این ترتیب که بایستی حضرت عالی معقول فرمائید مجری نموندند عرض میکنم اولاً مسیو نوز و مسیو بریم معزول شدند یا خیر؟ گویا ظاهر آنکه منصوب بودند باطناً منصوب تر شدند و مسیو کینه را گذارده اند بدستور العمل خاتشان رفتار میکنند ثانیاً قرار بود بکنفر مشاور پایکنفر برسم نبات از بلزیکها یا فرنگیها علی العجالة باشما معلوم

نشده یکی تعویل داده اند و از قراریکه مذکور داشته اند اسناد لازمه را که نزد مسیو نوز و مسیو بریم بوده و نوشجا اینکه سندیت داشته در ابطال آنها کوشیده بلکه سوزانده اند اسنادیکه عند العاجه وعند الحساب لازم آتی است و چون معلوم نیست مدیر اداره کسک کیست و بچه کس داده اند هنوز دست خجانت آنها باز است در این خصوص از حضرت اجل وزیر مایه در مواد ازبیه سؤال میکنم اولاً مسیو نوز و مسیو بریم معزول شدند یا خیر؟ بدستور العمل آنها کینه در چه کار مشغول است؟ بکی حیرده شده از طرف آقای وزیر مایه برای تفتیش بکنفر را مقرر فرموده اند یا خیر؟ و دیگر از همه چیز واجتیر مقرر فرموده اند بمحاسبه این دو نفر رسیدگی نمایند یا خیر ؟

وزیر مایه - اما برای حساب بکنفر فرستاده ام از همان روزیکه مسیو نوز را معزول نموده اند مشغول جمع آوری تمام حسابها هستند ترتیب حسابها را کرده اند اگر مقفشی لازم باشد مسلم گذارده میشود برای آتیه هم بکنفر مدیر صحیحی باید بگذاریم اداره کسک ادار. بزرگ معتبری است بکنفر مدیر علمی که عالم باشد و تفرقه هم بشود لازم داریم حالا بکنفر آدم موقتی است و در تحت وزارت مایه می باشد دو روز قبل همین قدر غدفن شده و ترتیب حسابها را دریدگی مینمایم سابق بر این صورت کل را میدادند حالا بدستور العمل داده ام که صورتها را بجز بدهند و مغارج را هم قلم داد نمایند از روی اسناد رسیدگی شود بعد از این مرتباً همین ترتیب بنویسند و بداندند برای مقفشی هم چند نفر معین می کنم ماه بسا صدورت نوشته اول ماه صدورت بنگاه را بجز بدهند و عایدات را هم صدورت بدهند حالا نمیدانم این ترتیب که قرار کرده ایم صحیح است یا خیر ؟

مستشار الدوله - اما برای محاسبه این دو نفر سابق اولاً بکجه نباید مداخله داشته باشند .

وزیر مایه - آنها را بکی خلع نمودیم .

مستشار الدوله - برای این عرض میکنم که کینه بدستور العمل آنها رفتار میکنند .

وزیر مایه - مدیرهایی که دو بوشهر و بندر عباس و کرمانشاه و سایر سرحدات هستند گفتیم حالا بکار خود ابقا باشند .

مستشار الدوله - در باب ولایات عرض نکردم برای آنه و نفر که میگویم باسم معزول ولی در باطن مداخله دارند مداخله نداشته باشند .

وزیر مایه - جزئی اسناد نزد آنهاست حالا خواسته باشیم بکنفر اداره کسک را با اجزائی که مداخله دارند برهم بزنیم نمیشود بکنفر از جانب من هست در کسک حالا خبر ندارم اگر تخطی شده باشد و خطائی آنها کرده اند نمیدانم اصلا دولت آنها را بکی متفک نموده بهیچوجه مداخله ندارند مسیو کینه را مسئول و مدیر موقتی نموده ایم .

سعدالدوله - این طور نشد مفسدا بفرمائید کینه را حضرت عالی منتخب فرموده اند بنمایند که مدیری بامسیو نوز ؟

وزیر مایه - دولت او را معین نموده .

سعدالدوله - بچه اطمینان ؟

وزیر مایه - باطمینان مدیرهای ولایات .

سعدالدوله - بشام آنها اطمینان تمام

نداشتم اینهمه اوضاع برای عدم اطمینان کلیه است کینه را حضرت عالی منتخب فرموده اید چون حالا مسئول ما وزیر مالیه است منتظرین را اگر دولت هم معین نماید وزیر مالیه باید منتخب نماید بعد احکام صادر بشود کینه را حالا حضرت عالی منتخب نموده اید یا میسوزد.

وزیر مالیه - بنا شد یک نفر را بگذاریم عیال او را گذاردیم ولی بنده انتخاب نمودم بنده گذارده ام دولت دید کسی نیست لابد شدیم.

سعدالدوله - چون فرمودید حالا اداره علمی شده و آدم عالم باید گذارده شود بواسطه کتابها و تنظیمات اداره و تمرینهای خارجه اینجا هم باید عالم باشد بالصراحت عرض میکنم این آدم بهیچوجه اطلاعی ندارد.

وزیر مالیه - جناب عالی معین فرمائید.

سعدالدوله - بنا بود فرنگی مدیر باشد یک رئیس و مدیر ایرانی با یک نفر مشاور فرنگی تعیین نمایند.

وزیر مالیه - این مطلب باید عرض شود.

سعدالدوله - اما در صحبت دیگر فرمایید جناب عالی بگمراه نمی توانم جواب بگویم برای تکلیف ولایات که میفرمائید مدیر ولایات را نمیتوانیم برهم بزنیم یک نفر مشاور خوبی برای تقویت من سراغ دارم برای آنجا بگذارید.

وزیر مالیه - بسیار خوب بشنایید.

سعدالدوله - آن هم سیوانکس است هم دیانت دارد هم امانت.

حاجی محمد اسمعیل آقا - رئیس باید ایرانی باشد و در تحت ریاست جناب عالی باید باشد عرض میکنم این کینه را جناب عالی نمی شناسید این کینه هنوز بکینه های سابق باقی است مسیوق نیستید با مسافری که چه میکرد سؤال فرمائید چه نوع بی احترامی ها با مسلمانها میکرد و بعد سواد و علم ندارد.

وزیر مالیه - ممکن است.

حاجی محمد اسمعیل آقا - روزی که آندو نفر را منگاف نمودند وجوهات و عایدات دولت را بتوسط وزارت مالیه خرج میکنند یا به میل خودشان؟

وزیر مالیه - آنها حق ندارند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - عایدات روز بروز چه میشود؟

وزیر مالیه - میانند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - از آن روز که اینها خلع شده اند موجود است همچو فرمودید نباید مصرف بشود.

وزیر مالیه - همین طور است ترتیبی از برای خرج داده شده که مخارج کفاف نکنند مثلا باسم ریاست گمرک یک مواجب نامی است یک مواجب غالب ولایات را هم حاصل خیز آنها را احتساک کرده اند و از برای هر جا تکلیفی معین می کنیم تلگراف هم زده ایم همینطور که بن راجع شده اینطور که عرض میشود در تحت عمل صحیح و امیدواریم

سعدالدوله - کرایه خانه میگیرند علاوه مواجب میگیرند جناب عالی خبر نمیدهند باید مقرر

فرمائید بجز کسرتات چیزی داده نخواهد شد.

وزیر مالیه - باین صحنه نبشود صورت خواستام بجز بدهند صورت که رسید آنچه صحیح است قبول میکنیم و اگر صحیح نیست نسخ میکنیم.

سعدالدوله - مجلس باید مشوا با بکنند حالا معلوم شد یک مدیر میخواستید یک مشاور باقی تمام در تحت مسئولیت وزیر مالیه است.

وزیر مالیه - اینها را امروز فرمودید.

سعدالدوله - خیر همه وقت عرض کردم ام و مدیر ایرانی تمام آحاد ملت مرا ملات میکنند که بامسئول نوز فلانی عرض شخصی داشت جناب عالی میدانستید بنده عرض شخصی نداشتم اگر عرض پیدا شد وقتی بود که وزارت تجارت را بن داده بودند تجار از او شکایت کردند بنده بدولت اشعار کردم قبول نکردند نوشتجات و مستودجات و کاغذ های زیاد موجود است تمام مشفق از بنده میخواستند بسبب این آدم رسیدگی بوقت بنمایم هر چه خواستم تدری بحساب او برسم گفتند طوری است که نبشود بعضی از رجال دولت گفتند مطمئن هستیم بعد گفتیم رئیس باید یک نفر ایرانی باشد در نفر دیگر مستوفی و محاسب از خارجه با داخل فرق نمیکند سه نفر هم از خارجه باشد از برای هر چه کار هست که در تمام جاها انتشار پیدا شده و حالا از خواب بیدار شده اند و میگویند سیاست مالی میکنند دیگر زیر پای غیرتی نمیروند خیانت مالی نباید بشود شرف ایرانی را می خواهند از کبیسون مدلل میکنند سه نفر ایرانی در نفر فرنگی محاسب معتبری معین خواهند شد مگر چه میکنیم هر قدر خرج بکنیم از هزار تومان تا صد هزار تومان بخواهند ملت میدهند که تصور نکنید ملت بی غیرت هستند همه حاضر هستند بدهند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - مخارج اداره را عرض نکردم عایدات فاضل از خرج که بالاستمراز موجود میشود دولت نباید خرج بکنند از روزی که مسیو نوز خلع شده باید معلوم شود نباید دیناری با حدی داده شود.

وزیر مالیه - فدغن شده از دفتر دار صورت خواستم این صورت خود وسیله تقیث است حالا شاید این دوروزه معلوم شود.

سعدالدوله - مفتشین را کی میفرستید؟

وزیر مالیه - این يك مسئله خارج است.

حاجی محمد اسمعیل آقا - مخارج چه فله داد بکند مجلس مالیه را خواهند شناخت اگر فرستی میاورند مجلس قبول نمیکند.

سعدالدوله - این يك توضیحی است که بجد عرض میکنم مدیر باید ایرانی باشد این عقیده را از ذهنشان بیرون بکنند استبداد میکنم مدیر فرنگی باشد.

وزیر مالیه - در ذهنشان است.

سعدالدوله - در ذهنشان نیست.

وزیر مالیه - یعنی طوری میفرمائید که همچو عقیده نداریم؟

سعدالدوله - بنده از اینجا نمیتوانم خارج بشوم همچو تصور نکنید که بنده خیالی دارم بنده فدائی ملت هستم تا زنده هستم از مجلس خارج نمی شوم.

وزیر مالیه - چاره باید کرد من گفتم صورت بنویسند معلوم است نمیکند دو سه نفر محاسب برای این خواستم که از برای بعد چیزی ننویسند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - این مطلب بر ما معلوم شد از وقتی که آنها را خلع نموده اند دخالت ندارند و اداره در تحت فرمان وزیر مالیه است بموجب صورت که میفرمائید از جناب عالی سؤال می شود.

وزیر مالیه - یعنی چه طور؟

سعدالدوله - یعنی عایدات دولت از روزی

ندارد تکالیف وزیر مالیه همان است که فرمودند نباید مکرر شود مسئولیت دارند دیگر تکرار هر مطلبی کویا صحیح نباشد هر وزیر در اداره خودش مستقل است و دیگر انتخاب و کمیسیون راجع بمالیه است البته سابق اختیار بود که بصدر اعظم گفته شود حالا مخالف کلیه فواعداست.

وزیر مالیه - در فرانسه که جمهوری است و در آلمان و انگلیس بتصویب امیر اطوار است.

سعدالدوله - خیر بنده عرض میکنم با مجلس است.

آقا سید حسن تقی زاده - وزیر مالیه نمیتواند بحساب مالیه به تنهایی رسیدگی نماید.

وزیر مالیه - من شخصاً نمیتکنم ولی در کمیسیون با آنها میتوانم و اگر موافقت مجلس هم باشد خوب است.

سعدالدوله - اذنان بدهید فرمان کمیسیون بکنیم ولی مامورین را خودتان بفرستید.

اسدالله میرزا - اینها در وزارت خارجه است.

سعدالدوله - خودمان تعیین میکنیم.

احسن الدوله - اینها سدره دخل نیست آن رؤسا که هستند این قدر کار میکنند اولاً باید جناب وزیر مالیه تلگرافی باین مضمون بفرستند نمایند که آنچه وجوه نقدی است ضبط کردیده صورت بفرستید مخارج یومی ندارند حمالی است که بیای تجارت است مواجب هم ما به ما است تلگراف بزنید با اطلاع اجزا ضبط شود اجزا این قدر گرفته نیستند صورت اجزای ما بوزارت مالیه بفرستید البته مواجب آنها را هم معین خواهند فرمود ولی مجبور نباشند وزیر دست بکند مدیر خارجه و بی اطلاع از افعال او نباشند باید مسلط باشند مثلا در آذربایجان هیچ نمیشد.

وزیر مالیه - پس يك کار دیگر میکنم بگمراهی نباید بخواهیم من عقلم با بنظر می رسد یک نفر مدیر موقتی معلوم شود در تزلزل لیکه آنها دارند شبهه نیست گفته ام در کاران مشغول باشید ولی تکلیفات این است بجز صورت بدهید.

احسن الدوله - با اطلاع کسی؟

وزیر مالیه - آه صورت که رسیدن تقیث میکنم اگر اجزای بگویم ادارات سخت میشود و امور اتش از روی است حکام نمیکرد مگر مجلس يك دستور العمل تازه بدهند.

احسن الدوله - از دو حال خارج نیستند یا درست کارند و امین یا نیستند اگر امین هستند مسلماً کسرشان نمیشود و اگر مغلوب هستند آنها مسلماً استعفا خواهند داد.

وزیر مالیه - یعنی میفرمائید اجزای را بر رئیس بگذاریم.

احسن الدوله - از اول التفات فرمودید نیتها و صورتها و یولها با اطلاع اجزا ضبط شود.

وزیر مالیه - اجزا صورت بدهند.

احسن الدوله - اجزایش خودشان صورت دادند اجزا از صبح تا غروب مستحضرند ولی شام که میشود اسناد را از آنها بگیرند.

وزیر مالیه - جواز ندارند.

احسن الدوله - جواز دارند مرتب نیستند.

وزیر مالیه - باید رسیدگی کرد.

احسن الدوله - بنده خودم نظارت کامل کرده ام نمیکند اجزا ملنگت باشد حالا عرض میکنم اجزا مسلمان اینقدر خاک بر سرشان شده که نباید دخالت داشته باشند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - اگر بکنند مسلمان باشد مگر تمام برهم میخورد غیر از این نباید بشود بنده عقیده ام این است يك عمل از گمرک خانها بیرون فرود بحساب این آدم رسیدگی بشود اگر شش ماه طول بکشد باشد.

سعدالدوله - شش ماه باشد چاره نیست.

رئیس - پس بکلی گمرک را بهم بزنید.

حاجی محمد اسمعیل آقا - برهم بزنید.

آقا میرزا ابوالحسن خان - چه باید کرد باین ترتیب که مقرر نمائید.

حاجی محمد اسمعیل آقا - مال مسلمانان را تا کی بزنند؟

رئیس - با داری فرمایش بکنید انشالله بتوجه جناب وزیر مالیه خوب میشود.

آقا میرزا ابوالحسن خان - علامتی نباید باشد اجزای سرحدات پس يك نفر ناظر معین نمایند مثل سایر ادارات بانکها یا جای دیگر که رئیس دارد و نایب رئیس دارد چنانچه رئیس مسئول است نایب رئیس هم مسئول است اگر بخواهند نایب رئیس نظارت قبول میکنند اشکارا که صحیح است باین ترتیب میشود کار از پیش برد.

سعدالدوله - ما هم ترتیب صحیح خواستیم.

وزیر مالیه - تقیث هم پشت سر اینهاست.

سعدالدوله - این کار را چطور میکنید.

وزیر مالیه - چطور باشد از اینجا باید بفرستیم.

مستشار الدوله - ارائه این طرق را بنده وقتی تأییدات از وزیر مالیه خواستم خودشان آن طور که صلاح میدانند مرتب میفرمایند حالا اجازه میفرمائید عرضی خاطر مرسیده واضح تر گویم باشد مقرر فرمائید مجلسی در ادارات تشکیل بدهند مرکب از رئیس و نایب رئیس هر روز اجزا و رئیس در آن مجلس حاضر شده صورت یومی آنها را به نویسنده بامضای تمام همه روزه مهر نموده بهمین ترتیب مشغول باشند.

وزیر مالیه - این بد نیست بسیار ممنونم مطلب صحیحی است.

وزیر مالیه - فکر دیگر در خصوص استخدام فرنگی یا غیر فرنگی.

سعدالدوله - بنده عقیده ام این است يك نفر فرنگی باشد از آنجائی که در فرنگستان هم هست يك مفتش بگذاریم.

وزیر مالیه - بنده هم همین را عرض میکنم چیزيكه صحیح بود همان است که جناب مستشار الدوله گفتند.

سعدالدوله - در صورتیکه تقیث نکنیم بآن ترتیب که مستشار الدوله گفتند بد نیست.

وزیر مالیه - باید در اینجا نتیجه گفته شود در مجلس خارج گفتگو می کنیم.

سعدالدوله - يك کار دیگر که باید بشود و در زمان مسیو نوز جاری بود مسئله ارزش است که دست او بود باید مهر کرد هر چه میخواستند می برند.

وزیر مالیه - مسیونوز می گوید من وزیر بودم دفتر دست من است دفتر که مهر شود نمیشود آنها منگفتند ولی اجزا دارند دفتر دار دارد خودش که نیست.

سعدالدوله - خودش نیست ولی در صورتش بوده.

وزیر مالیه - حالا نمی شود مهر کنیم باید خارج کنیم آن وقت

سعدالدوله - مقصود از ارزش دفتر نیست آن ارزش نامی است که در آنجا هست نه اینکه دفتر را مهر کنند مقصود ایرانی باشد.

حاجی محمد تقی شاهرودی - اینها می گویند از روی نظام نامه است یا خارج از نظام نامه.

سعدالدوله - حاجی شاهرودی این حرف را می زنی ما روزیکه مسیونوز را معزول نمودیم گفتیم رئیس ایرانی باشد.

رئیس - خوب است طوری صحبت کنید که نتیجه داشته باشد.

آقا شیخ حسین - این وزرا ما باید هر يك از ادارات خودشان را منظم بشانند وزارت مالیه قسمی معمول بدارند که نزد دولت و ملت مسئولند و جواب باید بگویند.

وزیر مالیه - بلی من مشغولم.

سعدالدوله - مسئول هستید و یکسال است نتوانستید منظم نمائید و حساب آنها را داشته باشید.

وزیر مالیه - ما مقاضان نکردیم ما مقاضان این طور رسید امانت را تعطیل بکنیم و مهر موم بکنیم خیر نمی شود.

حاجی محمد تقی شاهرودی - کسی آزاد نیست در حرف زدن از روی نظام نامه باید عمل بشود.

وزیر مالیه - اگر کسی خیانتی ثابت کرد بدولت اظهار بشود بنده چهل سال است میان شماها زندگانی کردم هیچ کار را طبع نکردم نتوانستم منم یکی از احاد ملت هستم منم خیلی ملتنا می خواهم منم مال و جانم را فدا می کنم من این طور عقلم رسیده که عرض کردم.

سعدالدوله - کدام يك از اجزا اینجا این عرض را کردند.

وزیر مالیه - گفتید مهر موم بکنید.

سعدالدوله - ارزش را گفتیم.

وزیر مالیه - ارزش همان دفتر دار است.

سعدالدوله - ارزش آن شخصی است که اسناد دست او است.

وزیر مالیه - اسنادیکه سند خرج است نمی شود گرفت.

وکیل التجار رشت - باید نشان و علامت بگذارید.

وزیر مالیه - این صحیح است که بگوئیم از مر کب قرمز نشان بگذارید اجزایك که نمی شناسیم قطعاً نمی خواهیم.

آقا شیخ ابراهیم - ما میانه دولت و ملت معایرتی نمی دانیم.

حاجی هین التجار - تمام برای آسودگی واردات دولت است ممکن است در سرحدات از حکومت یا از تجار یا دیگری بکنند نظارت در گمرک داشته باشد

وزیر مالیه - مذاکرات خوبت در کبیسون باشد نتیجه اینجا گفته شود.

حاجی معین التجار - اگر از خارج باشد خوب نیست.

وزیر مالیه - مفتش از خارج باشد ما نمیشناسیم.

حاجی معین التجار - اگر از تجار بخواهید میشود معرفی بکنیم.

وزیر مالیه - رئیس را میفرمائید برادریم؟

حاجی معین التجار - این اشخاص همبفقدن نظارت پول را داشته باشند.

وزیر مالیه - بجای بندر بوشهر و بندر عباس بفرمائید صورت بردارند.

معین التجار - باید از صندوق کمربک مطلع باشند.

وزیر مالیه - آنچه بمقل من رسید این است اگر از این ترتیبات چیزی نرسد صورت میرسد معلوم میشود.

معین التجار - تجار آنجا بدولت حق میدهند باید بکنفر مخصوص معین شود از صندوق کمربک مطلع باشند.

حاجی محمدعلی - نتیجه آن برای سابق هم بد نیست.

وزیر مالیه - حساب سابق را هم صورت خواسته ایم.

معین التجار - از برای حساب تمام دفتر و صورت دارد همان دفتر و صورتها را بکمبسیون مالیه بدهید خودتان رسیدگی مینمائیم اگر مجلس صلاح بداند.

وزیر مالیه - از برای کبیسون رسیدگی بحساب جناب سیدالدوله گفتند با اتفاق باید باشد.

معین التجار - مجلس باید علیحدگی بکمبسیون برسد اقل باید آید. راجعاً بکمبسیون.

وزیر مالیه - برای گذشته حسابش را میرسیم. مشغولیم دیگر صورت خواسته ایم.

معین التجار - در عایدات چندین بجهت کی ندارد.

وزیر مالیه - عایدات و ماخوذات را صورت میدهند مذاقه میکنیم بعد از آن اگر لازم باشد میتوان صورت تفتیشی جزو عایدات راه رسیدگی نمائیم اما برای امروز جزو بزرگ بنظر من میرسد همین است کار آنها صورت خواسته ایم همان که حاجی محمداسماعیل آقا گفتند دیگر نمیتواند بعد از این چیزی بیفتد.

معین التجار - رای برای قرار گرفت مدیر بکنفر ایرانی باشد.

وزیر مالیه - حالا اگر بگوئیم ایرانی فرنگی باز نمیشود از برای علاج بکنفر لازم میشود بکنفر فرنگی میآوریم یا برای علاج و جراحی بکنفر فرنگی یا ایرانی می آوریم رئیس ایرانی باشد اما یک مدیر میخواهد از برای جریان قانون و دفتر داری جوهر هر کدام را رسیده انتخاب بکنیم ولی مالیه از اینها نامیده حساب میخواهد مخارج از جمله بجزه صورت بدهند اولاً مالیه چیز صحیح را قبول میکند بعد از آن تفتیش را تشکیل میدهد یعنی تفتیش از آنها بکنه صورت جزو باید بدهند از آنها تفتیش میشود تجار هم صورت بفرستند اینکار مالیه است.

معین التجار - اگر بدانند تفتیش وحدایی هست تظلم نمیکند.

سعدالدوله - لاورس که بنا بود تلگراف زدیم توقیف باشد چهار شب قبل حرکت کرده.

وزیر مالیه - اطلاعی نداریم.

حاجی محمداسماعیل آقا - تکلیف چه شد

حاجی امین الضرب - نتیجه این است بموقع اجرا گذارده شود.

وزیر مالیه - میخواهد اداره تفتیش را معین نمائیم میخواهد خودتان تفتیش بکنید.

حاجی امین الضرب - حاین راجع بوزیر مالیه است جواب عرض مرا بدهید حکم اقدام میکنید و مدیر ایرانی می آورید.

سعدالدوله - عرض کردم فرنگی نباید باشد

حاجی امین الضرب - برای کلیه چند نفر میخواهید.

وزیر مالیه - دوازده نفر.

حاجی امین الضرب - دوازده نفر را شما از ایرانی ندارید؟

وزیر مالیه - عقیده بنده این است با هم باشند

سعدالدوله - عقیده بنده هم همین است با هم باشند بندر کفایت.

وزیر مالیه - البته هر دولتی مستخدمین او از ملت خودش است ولی بعضی امورات که محتاج میشود چه باید کرد فعلاً از این مستخدمین ایرانی و جوانها که داریم اولاً بتدریج یکی دوسال درس علمی باید بخواهند.

سعدالدوله - تا یک درجه مشغول تحصیل هستند ولی تمام رجال دولت اداره کمربکات که محتاج علمی باشد عالم نیستند حالا این منشی های ایرانی را بفرمائید بیایند خود حضرت عالی تصدیق فرمائید.

وزیر مالیه - بنده را از این فرادعی تصور فرمودید.

سعدالدوله - چون فرمودید یکی دوسال درس بدهیم.

وزیر مالیه - کتبییم برای علم خارج.

سعدالدوله - یکی از حسن فرنگیها که معروف است حساب را زود میدهند سه سال است حساب را نداده وزیر مالیه هم دفتر دارد و اداره هم دفتر دارد دوازده نفر در مدرسه دارالفنون تحصیل ایرانی و جوان های کامل حاضرند.

وزیر مالیه - در بانکها هم هست.

سعدالدوله - از برای دفتر دار از وزیر امور خارجه استفسار فرمائید انجام میدهند.

آقاسید ولی الله خان - برای شاگرد که فرمودید ثلث از آنها معلوماتی ندارند بهتر این است چند نفر از ایرانی در فرنگستان هستند بفرستند بیایند از این سوخته سیراب شوند اغلب از ایرانی هاهم در اینجا زحمت کشیده اند ولی نمی توانند به تمام حقوق و شغل برسد فعلاً اگر نشود ما حساب صحیح می خواهیم در آن مدرسه که در فرنگ هستند هنوز خودشان را محاسب نمی دانند فرنگیها که بسیار مسلط هستند خودشان را یک جمع نویس میکنند زیر دست معلم فرنگی هستند و اعتراض میکنند که برسد.

آقامیرزا محمود اصفهانی - نتیجه معلوم نشد.

آقاسید حسن تقی زاده - ترتیباتی که لازم

شد برای خودشان برای خواستن مدیر که دست آویز مالیه باشد معذراً که شفق حرفی که باقی مانده این است که رای گرفته شود و این چند نفره شمرده شد ولی آن ترتیب که تا این ساعت رسیدگی باو لازم است معنی این خود اداره است که نام نظام است همین قدر گفتند یک نفر مسیونوز رفت کار تمام شد.

آقامیرزا ابوالحسن خان - وضع مالیه این نیست که ما برای ایشان اجزا منتخب بکنیم ما وزیر مالیه راضیح میدانیم خودشان باید ترتیب کار خودشان را بدهند در هر جا اختلافی شد از ما است از ایشان بخواهیم.

سعدالدوله - هر ترتیب که خودشان میدانند درست است ولیکن امروز ما باید اظهار بشویم مدیر فرنگی را ما قبول نمیکنیم.

آقاسید حسن تقی زاده - در صورتیکه خودشان حاضر هستند هر که باشد با خود ایشان است از مجلس با این مذاکرات نتیجه گرفته نخواهد شد.

رئیس - فرمایش آقای تقی زاده صحیح است ولی این که نباید فرنگی باشد این مطلب شخصی است.

حاجی محمداسماعیل آقا - ما گفتیم تمام با وزیر مالیه است لیکن از روز اول گفتیم مدیر و رئیس باید ایرانی باشد خودشان هم میدانند.

سعدالدوله - یکی مدیر ایرانی است که الزم بر تمام کارها است.

حاجی محمداسماعیل آقا - اینجا بر حسب اطلاع است باید مدیر ایرانی باشد که عایدات دولتی و سایر چیزها دست او باشد. روز اول که عزل مسیونوز و مسیونوز را خواستیم همین را گفتیم و از آن روز هم با طبعینان وزیر مالیه بودیم.

آقامیرزا ابوالحسن خان - در قانون اساسی است مدیر فرنگی نباشد.

رئیس - است هیچ چیز.

صدیق حضرت - در قانون اساسی ما که حاضر است نداریم.

وزیر مالیه - توضیحاً نیست میفرمائید قانون اساسی ما نیست که مدیر فرنگی نباشد این را اینجا اظهار میدارند.

حاجی محمد اسماعیل آقا - این مطلب دو مسأله است آن تلگرافات آذربایجان که رئیس اداره کمربک فرنگی بر ما مسلط نباشد تمام را دولت می داند.

وزیر مالیه - این را من تازه میشنوم.

سعدالدوله - این نوشته شده.

وزیر مالیه - این که نوشته شده؟

رئیس - این کجا در مجلس مذاکره شد؟

اسدالله میرزا - ریش تانور ترجمه اش مدیر است که نباید باشد.

حاجی سیداسماعیل - اصلاح خارج نباید باشد بخارجه مجازات نمی شود داده رعیت خارجه است

وزیر مالیه - عقیده بنده مطلب تمام شد من امروز که آمدم خیلی امیدها داشتم.

سعدالدوله - باز فرار شد کینه مدیر باشد؟

رئیس - اینها که می گویند تعیین رئیس و هر چه از این قبیل هست از روی نظامنامه باید باشد.

سعدالدوله - این جزو قانون شد که نوشتیم.

رئیس - قانونی که تصویب مجلس نرسیده و بصدقه من نرسیده این را نمیتوان قانون گفت.

سعدالدوله - قانون نیست پس چرا می نویسیم حرف هم دیگر نمی ذنبم قانون نیست بیندازیم دور.

آقاسید حسن تقی زاده - قانونی که نوشته شده و بصدقه نرسیده حالا یک مسوده است تا صبح بشود آوقت ولی و صلاح میتواند هر یک پهلوی خودشان چیزی بنویسند بمجلس بیاید بسته است با کسرت آراء.

حاجی امین الضرب - پادشاه که مسیونوز را عزل نمود استعدای رتبه شده قانون نبود.

سعدالدوله - جناب حاجی امین الضرب بگذارید من هر س کیم همان روز که استعدای عزل مسیونوزو بریم شد از همان روز استعدا شد دیگر ابتدا مدیر و رئیس فرنگی و خارجه نباشد.

آقاسید حسن تقی زاده - این اتفاق عزل مسیونوز بدون صحبت شده یا اینها نمی گویند صحبت شده و کسی نشنیده.

حاجی امین الضرب - آقا بگذارید تمام بودند و شنیدند این چه صحبتی است می کنید احدی زیر بار رئیس خارجه نمی رود.

حاجی سید محمد - این مسئله مثل آفتاب روشن است علی الراس شده از روزیکه بشاهزاده عبدالعظیم رفتند همین حرفشان بود.

رئیس - شما مسئله شاهزاده عبدالعظیم را راجع بمجلس میکنید.

حاجی محمد اسماعیل - این استعدا شده است.

حاجی امین الضرب - جناب وزیر مالیه یادداشت بکنید که رئیس و مدیر نباید از خارجه باشد.

وزیر مالیه - این استعدا که خارجه نباید باشد از دولت بخواهید.

آقا میرزا فضلعلی - از دولت استعدا شده است.

آقامیرزا ابوالحسن خان - مدیر کل نمی خواهید مدیر جزء.

حاجی امین الضرب - عجالتاً اینکه هست نباید باشد.

رئیس - استعدای شخصی است ما نداریم هیچ چیزی در نظامنامه نیست این ربطی بمجلس شوری ندارد.

حاجی امین الضرب - پنجاه استعدا که که روی هم بگذارید این یک رای مجلس شوری می شود.

صدیق حضرت - این استعدای شخصی است.

سعدالدوله - مدیر ایرانی استعدا میکنیم بگذارید.

رئیس - این ربطی بمجلس ندارد

سعدالدوله - نگارید.

وزیر مالیه - با این ترتیب می شود کاری از پیش برد چه حقیقت امروز بسیار افسوس خوردم گفتیم دیگر مجلس اقصی ندارد.

سعدالدوله - اگر رئیس ایرانی نمی شود باشد پس مسیونوز باشد بهتر است مجدداً مسیونوز را سر کارش بیارید بهمان ترتیب سابق باشد.

اسدالله میرزا - کینه در نوشته ها امضا باسم خودش میکنند.

سعدالدوله - مدیر کل را هم از آذربایجان بیآورند.

رئیس - جناب وزیر مالیه مطلبی دارید؟

حاجی امین الضرب - اگر این ترتیب است مذاکره نشود بهتر است.

رئیس - این مطلب شماربطی بمجلس ندارد.

سعدالدوله - جناب امین الضرب دیگر حرفی نمی زنیم این یک کلمه را هم میگویم آنوقت همان ساهتی که عزل مسیونوز را خواستیم گفتیم فرنگی نباید باشد.

رئیس - این نیست.

وزیر مالیه - وزیریکه بمجلس بیاید با این ترتیب میشود. برای نتیجه نشسته ایم این ترتیب باشد هیچ وقت مجلس نتیجه ندارد امروز ما باید مسرعی آمده بودیم که دیگر این رد و بحثمان شود.

سعدالدوله - مگر رفته دعوت بجناهای فرسیده بود؟

وزیر مالیه - چرا.

سعدالدوله - چون فرمودید بخیال مطلبی آمده بودم برای مذاکرات خودتان تشریف آورده اید من عرض کردم رفته دعوت را ملاحظه فرموده اید و خودتان برای مطلب خودتان آمده اید.

وزیر مالیه - من میجو نگفتم همه نشسته اند میشوند.

سعدالدوله - اگر مطلب دیگر هم همین طور است چه عرض بکنم ما پیش از وقت نمیتوانیم قبول بکنیم.

وزیر مالیه - گفتگوی ما در این است که جمع و خرج ما باید رسیدگی شود کسر داریم هاهم شمه ها یک مطلب است که جمع و خرج باشد و کسر داریم دو کبیسون مذاکراتی شد خوب است در کبیسون مذاکره شود نتیجه بمجلس بیاید در آن کبیسون گفتگوی تبدیل شد که برای تبدیل یا باید از خرج بابا برد از این جمع دولت که نتیجه میزی ده ساله است رسیدگی کرد تبدیل همه جا حالا صحیح نیست بعضی جا ها مالیات سنگین است و آن روز گفتیم چندان فایده ندارد جاهائی که سنگین است اجتناب آبادی نیست و از آنجا که تبدیل نشده اسباب خرج دولت بشود و بنظر من این تبدیل مثل رسیدگیهای سابق باشد که بکنفر معین بکنند بعد گفتگوهایها بشود طوری میزی باید نمود که از روی قاعده علمی باشد شخص واحد نباشد چند نفر مهندس بکنفر مستوفی بروند صورت را بیآورند که بدانیم برای اخذ مالیات چه باید کرد در کبیسون همچو گفتند یک مرتبه از برای همه جا نمیشود فرستاد بلکه با بروند تا ترتیبات بدست بیاید در این بین که میزین تبدیل نمایند بعضی اطلاعات حاصل میشود نه لفظ برای مالیه برای کلیه اصلاحات خوب است مثلاً فلان زمین معلوم شود چه قدر کاشته اند آنها بیکه مدیر هر مرد مساوی بکنند معلوم شود همین طور کلیه چیزها آنوقت نقشه ملک بدست می آید خوب میشود حالا از مجلس سؤال میکنم همانطور که در کبیسون مذاکره شد قبول داره.

رئیس - باید رای بدهند.

حاجی محمد اسماعیل - این دو کبیسون شده ولی در مجلس نیامده در ترکیب تبدیل بشی نشده.

وزیر مالیه - همین برای بنده کافی است که مجلس تبدیل اصلاح می داند.

آقاسید علی محمد - این برای آن باشد که حکومتها تبدیل بکنند.

وزیر مالیه - این تبدیل برای آن است که از روی عمل و مسارات حرکت کنند که هر کس حق خود را از روی مالیات بدهد این تمام تبدیلات را از میان بر می دارد همانطور که گفتیم نقشه ملک اصلاح بشود.

حسام الاسلام - این کبیسون باید همه چیز داشته باشد بنس مساحت ارضی را بداند خاک را بشناسد.

وزیر مالیه - بلی تمام چیزها را اطلاع داشته باشد مقصود این است تصویب فرمائید بطور علمی باشد.

آقاسید ابراهیم - بعد از این اتهامات ترتیب سابق نشود.

وزیر مالیه - ولی برای اینکار مدت نباید معین کرد.

زرگر باشی - البته تبدیل علمی باید بشود.

وزیر مالیه - حالا این نمونه را صلاح می دانید که برای نمونه چند نفری بهمین ترتیبی ها بفرستیم.

سعدالدوله - بنده عرض میکنم اگر مطمئن هستید آنوقت.

حاجی محمد اسماعیل - این نمونه را هم صحبت خارج میکنم امروز که تیم فردا یک چیز دیگر بنظرمان رسید نمیشود.

حاجی امین الضرب - اذهان مجلس مسنون نیست همانطوریکه حاجی محمد اسماعیل آقا گفتند یک مجلس دیگر گفتگو میکنیم.

وزیر مالیه - این نمونه چه ضرر دارد از برای ازدیاد بصیرت فهییده شود.

آقامیرزا محمود - از مرکز نمونه شود و تفتیکه قبول شد همینطور میشود.

سعدالدوله - این ما را صورت بنویسید بعد برسیم.

آقامیرزا محمود - یک سال برای ولایات تمام میشود.

وزیر مالیه - اینکه بنده عرض می کنم از روی غیرخواهی است نمونه صحیح ضرر ندارد.

سعدالدوله - مشروط بر این که نمونه از طهران شروع شود.

حاجی سیداسماعیل - کاری بکنید که موانع را بردارید.

وزیر مالیه - اطلاعات و تفتیش برای این است که از چه آمده باید عمل شود خواهش میکنم از مطلب خارج نشویم چیزیکه خوب است تبدیل است.

محقق الدوله - از لوازمات فوری است.

وزیر مالیه - دوم هم نمونه برای کار فرستاده شود سیم هم بصیرت یافتن در اینکار حالا من وسیله اطلاع ندارم که اسباب رضایت من باشد.

محقق الدوله - از مرکز باید شروع کرد.

حاج محمد اسماعیل - این عقیده جناب عالی است ولی با بستی قاعده معلوم بشود بعد از چه جا شروع بشود.

حاجی امین‌الضرب - برای سال آینده ترتیب مالیات را چه طور قرار دادید .

وزیر مالیه - حالا که مقررات مالی کاری نمیکند یکی مسئله مخارج است خوب است اجزای کمیسیون همه رسیدگی کرده اند .

عون الدوله - تمام شده است

وزیر مالیه - این خوب قاعده شده که تمام مخارج رسیدگی شده یک مخارج استمراری داریم یکی مخارج فسون آن هم صورت داده شده یکی فروش بان تفصیل که در کمیسیون است بعبارة آخری لفظ بودجه که لفظ فرانسه است اگر نفرمائید که چرا لفظ فرانسه میگویند حالا نمی دانم در آن مجلس چه کرده و چه اقدام خواهند کرد .

رئیس - استنساخ کرده اند ولی اقدامی نشده دولت باید تعیین بکنند .

وزیر مالیه - این است فرستاده دولت .

رئیس - مال سال نو .

وزیر مالیه - مال فوی نیل راهم داده ایم .

سعدالدوله - مانی توانیم جواب بدهیم

وزیر مالیه - مقصود از طرف من نشده حالا در آن باب مجلس هر چه رای دارد بدهد .

محقق الدوله - خوب است وزارت مالیه بودجه وزارتخانه را رسیدگی نماید آنوقت مطالبه بکنند این چهاردهم از دوره تمامان میشود مال فرنگستان را که میدادید .

وزیر مالیه - حالا حرف فرنگستان را می زنید .

سعدالدوله - فرنی نمی کند .

وزیر مالیه - حالا بفرمائید بنده ترتیب خارجه را بگویم آن ترتیب من بود و تکلیف مالیه که فرستادیم دیگر از خود نمی توانم بگویم چرا که خود مالیه بودجه می خواهد .

محقق الدوله - این ما را باید از وزراء دولت خواست .

وزیر مالیه - صورت داده شده . مال جنگ معلوم مال وزارت خانه باید معلوم شود بود چه فرنگستان یک ترتیب علیحده دارد اینها جمع میشود نزد مالیه . خودشان باید بگویند نه مالیه .

وزیر مالیه - نباید من بگویم باید خودشان بگویند .

محقق الدوله - یکی بودجه وزارتخانه ها یکی تفاوت عمل که موقت بنا بود نوشته شود و دستور العمل ولایات .

وزیر مالیه - داده ایم .

محقق الدوله - آن برای مذاکره بود دستور العمل ولایات را میخواهیم .

وزیر مالیه - همین دستور العمل است و باید مهر شود این است جناب عون الدوله این دستور العمل را شما دادید امامخارج بودجه همین است که رسیده اند اما برای تفاوتها صورتی میخواهیم این پیشکار ها که میدهند برسد نباشند سابق سندی نبود تفاوت عملها را وجه ضمن میگردند و آنوقت چیزی باقی نبود این را فرار دادیم که چیزی فریب ندهند

حاجی امین‌الضرب - البته اگر پولی ای سند گرفتند باید مجازات بشوند .

وزیر مالیه - البته قانون نوشته شود مجازات معلوم میشود .

وکیل التجار - تفاوت عمل تفاوتی پیدا میکنند پس سنده معامله نکنند از بعضی چیز میگردند از بعضی نمیگردند .

وزیر مالیه - قبول داریم تفاوت عمل را از آدم نوی نمیکند از آدم ضمیم میکنند .

آقای میرزا ابوالحسن خان - تعدیل رفع میکنند .

وزیر مالیه - حالا صبر کنید از کجا بیاوان فرود تا تعدیل چاره نماید .

وکیل التجار - این طول میکشد این تعدیل از ضمایم برداشته شود .

وزیر مالیه - تفاوت عمل باید درست شود در کمیسیون مسیح میکنیم که با حادی تعدیل نشود .

بحرالعلوم - بالسویه باشد .

آقا شیخ ابراهیم - مزاجا علی السویه دهم و بگردید .

وزیر مالیه - آن نشود آنقدر فریاد بیاورند .

بحرالعلوم - ولی باز تعدیل نظر است

وزیر مالیه - این جاری شده .

بحرالعلوم - حاکم که میرود تکلیف خودش را میداند .

وزیر مالیه - مطلب تمام شد شاهنشاهی باز مذاکره میشود و فتدی راست من خیلی قدر میخواهم .

بحرالعلوم - نشود اجمالا یک فقره را که غنی و فقیر معلوم شود مذاکره فرمائید .

وزیر مالیه - حالا لاملاعی از غنی و فقیر ندارم باید بصیرت داشته باشیم چون تعدیل در نظر است درست میشود .

حسام الاسلام - ترتیب عقلانی هر چه باشد قبول داریم تعدیل بسیار خوب است .

رئیس - تا یک اندوזה مذاکرات شد امشب دیگر وقت گذشته در مجلس بعد مجدداً از برای این سمسله مذاکره و رای گرفته خواهد شد .

مذاکرات دارالشوری ملی ۱۳۲۲

روز شنبه ۱۳ محرم الحرام ۱۳۲۲

آقای میرزا طاهر مذاکرات روز پنجشنبه هشتم محرم را قرائت نمود .

آقای سید محمد تقی - صورت شرایط استقراض دولت را بانک ملی قرائت کرد (گفتند حالا که از مؤسین بانک کسی اینجا نیست) .

رئیس - چرا جناب امین‌التجار و جناب حاجی محمد علی آقا هستند .

امین‌التجار - بانک ملی حاضر است ولی باید بصورت مجلس باشد .

آقای سید محمد تقی - این چند فقره شرایط استقراض دولت از بانک ملی باید با حضور مؤسین مطرح مذاکره شود فقط برای چهار گروه قرض دولت که یکی دو مرتبه تا کیداً اظهار نمودند مباحثه شود مجلس تصویب نماید .

رئیس - بلی آنچه باید امروز مباحثه شود فقط در چهار گروه وجهی است که دولت لازم دارد بانی شرایط با خود بانک است .

مستشار الدوله - برای اینکه این مسئله استقرار در مجلس مطرح مذاکره شود مجلس باید مصرف چهار گروه وجه را بداند .

رئیس - گفتگو شده اینها اشارتهای سابق است ولی حالا توضیح شود این قرض علی العجالة مصرف میماند باید داده شود .

مستشار الدوله - یعنی بطوریکه مستغنی از مذاکره است ؟

رئیس - مستغنی نیست اگر باید ابراری شود بفرمائید و اگر لزوم یکی از وزراء یا وزیر مالیه باشد باید بخواهیم چیزی که هست حاجت این قرض فوری است از خارج همه شنیده که دست تشکی دولت بسی نهایت است .

آقای سید محمد تقی - آقای مستشار الدوله بفرمائید مجلس باید مستحضر باشد سابق و کلا لایات نبودند حالا تشریف آورده اند حالا باید از وزیر مالیه استفسار شود مصرفش را دانست .

سیدالحکما - ترتیبات حالا غیر از سابق است چرا که بیشتر مالیات را گرفته بودند حالا گرفته و باید دانست مصارف این چهار گروه چه چیز است یا زیادتر از این چهار گروه لازم دارند .

آقای میرزا ابوالحسن خان - اولاً باید سؤال شود بانک ملی در کجا است بشرا بایش صل شده دولت از بانک ملی پول میخواهد و شرا بایش را بانک درست نمود باید بداند و اگر نباشد بانک ملی نمقد ملت باید بدهد اما این معامله در دولت بانک ملی باید بکنند تصور دولت هم بانک ملی است ولی بنده هنوز بانک ملی نمی بینم اول باید موضوع بانک معین نمود که کجا است آنوقت .

آقای میرزا محمود - در نظامنامه نوشته شده که عایدات دولت باید بانک ملی بیاید هنوز نیامده است .

سیدالحکما - باید دانست پول موجود کرده اند یا خیر .

آقای میرزا ابوالحسن خان - بانک ملی وقتی معین میشود که نقطه سرمایه و رئیس او معین شود بانک ملی را هنوز که بنده نمی بینم پول ندارد پس با بگویند سرمایه او چقدر است .

رئیس - جناب حاجی سید مرتضی و امین‌التجار هستند .

دکتر ولی‌الله خان - آیا بانک دارای تمام شرایط قرض دادن هست یا نه ؟

حاجی محمد علی - در صورتیکه عایدات را دولت بدهد بلی .

دکتر ولی‌الله خان - ترتیب بانک را داده اند یا خیر .

حاجی محمد علی - بقدر تکمیل خیر .

دکتر ولی‌الله خان - رئیس و مدیر که برای آنجا خوب باشد از داخله نداریم از کجا تحصیل نموده اند .

حاجی محمد علی - هنوز ندارند .

دکتر سید ولی‌الله خان - پس هنوز ترتیب بانک داده نشده چگونه قرض میدهند باید .

امین‌التجار - همین طور که آقا میرزا محمود گفتند عایدات را بدهند آنوقت .

صدیق حضرت - بطور مقررات بانک ملی باید چهار گروه قرض دولت را بداند آنوقت امتیازنامه او صحیح میشود .

آقای میرزا ابوالحسن خان - اول همین مصرف قرض است بعد که مسلم شد و کلا ملت صلاح دانسته ملت باید مجبوراً حتی بمنتف شده بدهند هنوز

مانند اینم دفع احتیاج دولت بوجه مبلغ است وجه آنی وفوری چه اندازه است اگر مؤسین حاضرند بدهند والا ملت بدهد .

حاجی محمد علی - این مبلغ حاضر است در صورتیکه مجلس تصویب کند آنوقت بدهد .

آقای سید محمد تقی - مقصود حاجی اینست حاضرند ولی بتصویب مجلس باشد .

آقای میرزا ابوالحسن خان - پس باید دولت به مجلس بفرماید .

رئیس - پس باید تشکیل کمیسیون بشود صورت دولت رسیده که پنج گروه کسر است رسیدگی شود این صورت با افراد رسیدگی شود آنوقت .

آقای میرزا ابوالحسن خان - از افراد معین شود .

صدیق حضرت - در افراد معین شده

رئیس - این افراد را یک مرتبه آوردند همه شما میدانید هم از قوتون مانده هم از اربابان حقوق مانده هم از وزارت خارجه میخواهند همه با کسر کردند باید دقت نمود بفرمائید .

صدیق حضرت - چه ضرر دارد صورتی از وزیر مالیه بخواهیم بجه مصرف میخواهند .

آقای میرزا طاهر - حضرت عالی بفرمائید افراد موجود است مال سه آتیه است .

رئیس - تمام مال سه آتیه است .

آقای میرزا فضلعلی - مال یونان نیل یا خیر ؟

رئیس - تمام مال سه آتیه است عیالانصف آن مقدار چهار گروه با نقل داده میشود باقی میماند دو سه ماه دیگر پس تمام بود داده نمیشود معذرا اگر باید رسیدگی کرد باید کمیسیون کرد و از روی بصیرت دید .

آقای میرزا محمود - تمام عایدات را صورت دادند

رئیس - تمام داده اند .

آقای میرزا ابوالحسن خان - از این افراد فهمیده نمیشود در هر فردی توضیح لازم است باید کمیسیون بشود وزیر مالیه تشریف بیاورند .

آقای میرزا فضلعلی - در ستعاضیه برواتی را تومانی دوازدهم داده اند حالا از دولت میخواهند بکنند این روانیست از طبع بگردند حالا باید آنچه لازم است برسانند داده شود .

آقای میرزا محمود - باید صورت مسیح با صورت عایدات را بدهند مانی دانیم اینها یک گرفته اند یکجا داده اند مثلا بعضی بنظام داده اند معلوم نیست با بصورت کل رای آورند .

مشار الملک - از بعضی جاهها صورت داده اند صرف خرج را دوست و چهل هزار تومان نوشته اند ولی هیچک صورت جزء ندارد

آقای میرزا محمود کتاب فروش - تا صورت کل نرسد نمیشود .

صدیق حضرت - صرف جیب یونان نیل یا سال قبل ؟

مشار الملک - همین یونان نیل ولی همه را بطور تفصیل نوشته اند که پنج گروه کسر است .

آقای میرزا ابوالحسن خان - همه ساله دولت این کسر را دارد یا از این سال .

مشار الملک - همین بار حال از کمر کسر

فتح‌الله خان - از کمر که میکویند متبونوز مبالغی خورده است .

مشار الملک - این مسئله دیگر است ولی کسر دارد .

سیدالحکما - باید بصورت تمام این پنج گروه کسر پیروز برسد .

مشار الملک - آن صورت را حالا متبونوزیر مالیه بدهد سابق ممکن نبود ولی حالا ممکن است که همین بکنند مل کمر و دستغانه و صرف جیب و سایر مخارج را صورت بدهد .

سیدالحکما - پس باید صورت برسد .

فتح‌الله خان - اگر همه ساله کسر بکنند نمیشود اول فکر این کار را بکنند که مصرف دولت جمعش را معلوم نمایند و مطلع باشند اگر محل دارد خرج نماید والا اگر کسر دارد خرج نماید .

سیدالحکما - باید معلوم شود .

آقای سید حسن تقی زاده - گویا قبول جمع و خرج امساله تمبیدی است یعنی هر چه میکویند باید قبول کرد اگر از این هم مجلس برای قرض بدهد آنهم تمبیدی است ولی گویا در آخر سال آتیه لایحه قرض بیاید نباید تمبیدی قبول نمود بواسطه آنکه این قرض امسال که داده شد در مقابلش باید بودجه سال آتیه در تحت نظارت مجلس بیاید می بینیم مال سابق منصل گرفته اند چنانچه بنده دو ماه است داد می زنم دوازدهم توفیق باشد اینها می کنند بنده گفته ام کار نکنند بنده گفته ام پول نگیرند از ادارات این روزها پیش قسط را میگیرند از این دکان روزی پنجاه هزار تومان میگیرند .

آقای میرزا سید محمد - اعمال سابقه هیچ وجه فرقی نکرده است زحمت وقتی می کشید در دستر بخودتان می دهید .

آقای سید حسن تقی زاده - ما گفتیم به حکومت داخل و تصرف نباید بکنید ما گفتیم در جزو لایحه مواد هفتگانه معین بشود تمام می دانید از قوام الملک شصت و پنج هزار تومان گرفته اند این است که بودجه در تحت نظر مجلس باید بیاید اگر این قرض را می دهید تمبیدی قبول می کنیم باید تا آن جزء آخرش را برسیم دو گروه و پنجاه و نه هزار تومان باشد غیر حالا باید دولت توضیحات بدهد بهترین است وقتی مأمور دولت اینجا آمده .

رئیس - فرمایش جناب عالی صحیح است ولی از علم خارجی که داریم میگویم از بسایت پیش قسط مخارجی است که داده اند از آمدی پیش قسط نکرده اند مقداری حالا از قوام الملک گرفته اند بنده اینم

آقای میرزا ابوالحسن خان - پنجاه هزار تومان ولی بتوان مساعد .

رئیس - گویا برای مصارف لازمه که حاجت داشته اند .

آقای میرزا محمود - مخارج بصورت مجلس باید باشد .

رئیس - این مسلم است ولی آن ترتیبی که آقای تقی زاده گفتند مال سابق و تمبیدی باید قبول کرد .

صدیق حضرت - پس باید نوشت بوزیر مالیه بیایند .

رئیس - بلی باید نوشت .

آقای میرزا طاهر - این بانک مشکل میشود یا خیر ؟

رئیس - بلی مشکل میشود .

آقای میرزا طاهر - پس چرا بانک ملی عایدات را نمیدهند .

صدیق حضرت - امتیازنامه بانک در دفتر توفیق است ولی آن قرار دادی که دولت میخواهد بانک ملی بگذارد هنوز گذارده نشده وزیر مالیه باید بیاید .

حاجی سید نصرالله - قرض بصورت مجلس است پیش رشوه گرفته میشود ضرر ندارد مجلس نباید بداند .

آقای میرزا ابوالحسن خان - این مصارف را باید دانست کدام با دار است داده شود و کدام با دار نیست .

سیدالحکما - صحیح است

مخیر الملک - بیش از این گفته شود مکرر است .

امین‌التجار - این مطلب تسلسل دارد اگر بانک پول ندهند بانک تشکیل نمیشود .

مخیر الملک - عیالاً باید مصرف این قرض را بجزه ارائه بدهند در کمیسیون دقت شود در آن کمیسیون جناب ناصر الملک باشد آنوقت مجلس رأی خود را خواهد داد .

رئیس - بهتر این است انجمن مالیه تشکیل شود ۶ نفر از آقایان که حاضرند انتخاب شوند در آنجا جواب سؤال بشود .

مشار الملک - خیلی خوب است .

رئیس - از آقایان چند نفر معین شوند از آقایانی که از آذربایجان آمده اند پس فردا مجلس بشود .

فتح‌الله خان - ما در مزوره در قم داریم

رئیس - حالا بماند .

آقای سید محمد تقی - باید تکمیل منشی ها و رئیس دفتر را داد .

رئیس - علی‌العجله جناب صدیق حضرت تا حال رئیس موقتی بودند باید معلوم بشود باید دو نفر منشی انتخاب بشود و یک نفر رئیس دفتر .

آقای سید محمد تقی - جناب محترم السلطنه تشریف آورده اند و رفته ام از طرف صدارت مجلس محترم اظهار می دارند .

خلاصه رفته اینکه جناب محترم السلطنه در انعقاد مجلس سه وقت از طرف صدارت حاضر می شوند و نماینده شخصی من هستند که اگر امری راجح این جانب باشد باید امری مجلس محترم سؤالی داشته باشد بیجا مزایا به اطلاع داده جواب گفته شود . آقایان فرمودند مبارک است .

شیخ الرئیس - مجلس محترم بود محترم شد .

مستشار الدوله - قبول این تکلیف از طرف وزرا مجلس را مستغنی نمی دارد .

جمعی از وکلا (جناب مستشار الدوله جناب محترم السلطنه از طرف صدارت آمدند)

مستشار الدوله - عرض میکنم بوجوب کسب توفیق و دستخط مشروطیت این مطلب مخالف است .

محترم السلطنه - برای امور راجحه بدولت بنده آمدم برای امور راجح بوزرا راجح بخود وزارت .

آقای سید عبداللّه - بسیارخوبست .
آقای سید محمدتقی - حالا خوبست و وزرا تا سی بصر اعظم بکنند .
محتشم السلطنه - سابقاً درباب مصارف وجه مذاکره شد صورتی گویا خواسته بودید اینست صورتی آورده ام که دو کرور باید برسد و بانک ملی بدهد هرمانا کراتی که بنده میکنم راجع به شخص صدارت است چون گفته بودند تا چهاردهم باید بدهند و مجلس تصویب نماید این است صورت را آورده بنظر اعضای معترم رسید تصویب نمایند .
مستشارالدوله - باین فرمایش بنده را مجبور میکنید عرض بکنم همین مطالبی که اظهار می فرمائید مسئولیت وزرا را ساقط می کند .
 بعضی از و کلا جناب محتشم السلطنه هجتنوزیر مایه هم می آید منافی نیست .
مستشارالدوله - وزیر را از مسئولیت ساقط میکنند ایراد تا کید برای اینست که وزیر بدانند مشمول است و خودشان باید بمجلس بیایند معلوم است جناب محتشم السلطنه از همه جا با اطلاع و بصیر در تمام کارها هستند ولی این اظهار جناب عالی متعلق است بوزیر مایه و این تکلیف وزیر مایه است در اینجا حق از مجلس ساقط میشود .
محتشم السلطنه - بطور ساقط می شود .
مستشارالدوله - مادون را تکمیل میدانیم از هشت وزارت خانه همین طوری که از رشته وزیر مایه صحبت می فرمائید فردا از رشته وزیر داخله خواهید گفت آنوقت مسئولیت آنها از میان میرود .
محتشم السلطنه - چرا ؟
مستشارالدوله - می فرمائید از طرف دولت میگویم .
محتشم السلطنه - صدارت را رئیس میدانید یا خیر ؟
مستشارالدوله - صدارت مستقیماً فرمایش دارند علیجده است اما مطلب که راجع بوزارت خانهها است نمی شود .
سیدالحکما - حالا چه ضرر دارد این صورت را بخوانند .
سعدالدوله - خواندنش اثبات حقیقت میکند و این مطلب تسلسل پیدا خواهد کرد .
آقای میرزا فضلعلی آقا - مطالب راجع بوزارت خانهها است صدارت هم رئیس الوزرا است مطالب وزرا را خودشان باید بگویند .
محتشم السلطنه - این توضیح لازم است که هر مطلبی هر کس می تواند بگوید و بعد راجع باجرا می شود .
مستشارالدوله - در پارلمانهای دیگر که صدراعظم حاضر می شود صدراعظم خودش یکی از وزرات خانهها را قبول می کند مثل اینکه در آنجا طرف هم صدراعظم است و هم وزیر داخله یا در بعضی موارد از طرف یک وزیر می آید حالا هیچ یک از این دو مسئله نیست .
محتشم السلطنه - از این مسئله قرض صورتی که آورده شده مذاکره نمی شود چون و کلا صورت خواستند گفتند صورت بیاورید برای توضیحات مانی نباشد از ابتدا در این مسئله استراض صدارت دخالت دارند این است بقیام فرمودند و صورت توسط بنده بمجلس آوردم .

مستشارالدوله - این اسرار را وایماد مرض کتم سابق یک غده داشتیم یک وزیر الوزرا وزرا هم برای پر کردن جیب و دخل حاضر بودند ولی وزیر مسؤول نبودند این دستخط کنتی توشیون که شده مسئولیت از شخص پادشاه برداشته شده و وزرا را مسؤول فرمودند .
محتشم السلطنه - در مذاکرات هم حاجتی نیست و در این موضوع هم اگر لازم شد وزیر مایه خواهند آمد .
سعدالدوله - عرض شد از ترتیب کنتی توشیون خارج است .
آقا سیدحسین - پس معلوم میشود توسط وزیر مایه صورت باید بمجلس بیاید حالا وزیر داخله وزیر اوقاف را فرستاده اند .
رئیس - پس این مسئله صورت تراجم بکسیون شد تا وزیر مایه بیایند .
آقای سیدحسین - درباب شصت و دو وزن که بشارت برده اند و در خصوص چهارصد و پنجاه نفر اسراء قوچان چه می فرمائید .
وزیر اوقاف - اطلاعاتی نداشتم ولی بعد که اطلاع پیدا شد وزیر داخله عزل آصف الدوله را از شاه استعفا نمودند منزلت و ترفیحات است می آید تعقیقات می شود .
آقای سیدحسین - آخرین تعقیقاتی که باید بشود شده دیگر لازم بتحقیق نیست فقط باید آصف الدوله را جرم نموده تمام و کمال اسراء و شصت و دو نفر زن را به رقص می داند یا بیول باید و مناوی هم باشد گرفته بر گرداند و بعد از آن باید مجازات شود تا عبرت دیگران بشود .
آقا سیدحسین - آرزوی تعقیقاتی که باید بشود ماه قبل و بعد داده اند البته می خواهیم تمام و کمال اسراء و آن بانی دیگر را بر گردانند حالا می گویند تعقیقات باید بشود عزل آصف الدوله هم کاری شد علاوه بر عزل باید اینها را به رقص است بر گرداند و بعد مجازات بشود .
آقای سیدحسین - ققی زاده ما غیر از معاون رسمی قبول نمیکنیم غیر از وزیر کسی بمجلس بیاید باید معلوم باشد و اگر شخصاً کسی بیاید نمی داند مجلس قبول میکند یا خیر ؟
وزیر اوقاف - وزیر داخله قبل از وقت نوشته انها کاری دادم .
سعدالدوله - مقصود این است جناب عالی رسماً معاون هستید یا خیر .
آقای سیدمحمدتقی - حالا رفته از جناب وزیر داخله رسید خلاصه او اینکه بجهت لزوم کاری نتوانستم بمجلس معترم بیایم اگر جنود خودم در مجلس لازم است برای غروب از آن کارفرمانه با تشریف می شوم .
آقا صلاح حسن وارث - مگر مسیوق نیستند برای چه امری باید بمجلس تشریف بیاورند .
رئیس - چرا مسیوق هستند .
آقا صلاح حسن وارث - از این قرار معلوم میشود در کاغذیکه با آنها نوشته اید مسیوقشان نکرده اید .
آقا سید محمدتقی - درست میگویند حالا چون وزیر اوقاف معاون می دانیم سوال میکنیم **وزیر اوقاف** - اگر ثابت شده بود جوابی قبول نمیشد تکرار فرموده اند بیاید .

آقای سیدحسین - این لازم بتحقیق تانی نیست باید حکم شود بیول به ترتیب هست برگرداند اگر تحقیق نشده تحقیق نمایند .
حاجی سید مرتضی - بطور مگر ثابت نشده .
سعدالدوله - آقای سیدحسین درست میگوید .
آقای سیدحسین - دیگر لازم آمدن اینجا نیست حکم میشود خیانت این سه سال را ثابت بکنیم سه کرور پول غیر از اطفال برده است .
آقای میرزا محمود - جناب رئیس بنده در این باب اطلاعات صحیحاً تحصیل کرده ام اجازه میفرمائید که بیرون و کلا مجلس برسانم و آن اطلاعات اینست که عرض میشود در این باب دو مطلب است اول فروختن دخترها است از اهالی بجنورد و قوچان اصل مطلب این است سال گذشته در صفحات خراسان مبلغ خوار کی شد مردم آن صفحات گرفتار قطعی و غلاماندر مضه در این باب بشاکیهای شاه مرحوم عرض کردند شاه مرحوم دستخط فرمودند که میز پرورد سیدگی و تبدیل بنماید شاهزاده همین الدوله بواسطه پیشکش که از حکومت کل گرفته بود اعتنائی باین دستخط نکرد و آصف الدوله سخت نوشت که باید مالیات دیوان وصول بشود آصف الدوله هم یک مبلغ گزافی از زیادت حق خودش اضافه بآن مالیات کرده و حواله به حکام جزء نمود حکام جزء هم بمبالغ گزافی از زیادت حق خودشان بآن جمع افزوده سخت گیری نموده از رعیت مطالبه کردند و رعایا هم لابد ناچار بفروش دختر های خودشان تن در دادند بعضی از آن دخترها را هم اجزای خود آصف الدوله خریدند از خراسان که شنیدیم بعضی از آن دخترها را هم بازمانده فروخته اند .
مطلب دوم - اینست که زندهای شوهر دار و بیچه دار مملکت ما را عمداً باسیری دادند اصل واقع این است که سالار مخم بجنوردی که سالهای سال است از باب هتصد و کسری سوار های خودش جیره و مواجب و علق از دولت میگیرد فقط خدمت آنسوارها منحصر بمسئولیتی آن در بندگی است که محل عبور طایفه ترکمان است بنگاک بجنورد دوسال قبل از این شجاع الدوله قوچانی که مرحوم شد آصف الدوله حکومت قوچان را از خانواده آنها سلب کرد یکی بملاحظه آنکه دختر شجاع الدوله زن برادر سالار بجنوردی بود یکی دیگر سالار مخم خواست بخرج اولیای دولت بدهد که غیر از ما نظایه کسی دیگر نمیتواند حکومت سرحد خراسان بکنند دیگر خواست بی گفایتی پس آصف الدوله را بخرج اولیای دولت برساند مخصوصاً فرستاد ترکمانهای طایفه کوکلان را تفریح و ترفیج نمود از همان در بندگی که عرض کردم وارد شده از خاک بجنورد عبور نموده داخل سرحد قوچان شده قریب شصت و دو نفر زن شوهر دار و دختر با سیری قریب شصت نفر مقبول نموده قریب پنجاه هزار تومان بشارت مجدداً از خاک بجنورد معاودت نموده بردند بعد از آنکه آن اسرا را برده بطایفه ترکمان فروخته و نصف قیمت از آن بچهار هزار تومان اموال غارت شده را با نصف قیمت اسرا را که فروخته سالار مخم رد کرده (نصف لی و نصف له و الله خیر الرزاقین) در این باب خبر بشاهزاده همین الدوله رسید بقیه کرد که ظلم بتوسط سالار مخم باین ملت شده مرو و خان

ترکمان ملت بر شید نظام را با چند نفر سوار مامور کرد برود سالار مخم را مجبور بکنند بر این که اسرا را پس بکیرد ایشان هیچ اعتنائی باین حکم نکرده بعد از آن علی اکبر خان سرهنگ بآفتاب آبادی را با چند نفر سوار از کشیکخانه مبارک مامور شد بازم اعتنائی باین امور نکردند تا آنکه آصف الدوله مظفر نظام را با فوج مخصوص مامور کردند او را از بجنورد در کت شهران دادند در صورتیکه بیش از آنکه بطهران بفرمان بیایند ده هزار تومان برآه تجارتی توسط رشید نظام بجهت عین الدوله فرستاد که از این مسئله منصرف شود عین الدوله با این مساوت قلب گفت که باید سالار مخم را بجهت این خیانتیکه بدولت و ملت کرده است سر او را ببرند ده هزار تومان را قبول نکرد بعد از آنکه سالار مخم وارد طهران شد در وقت ورود اعلیحضرت شهبازی بطهران بواسطه انتضایک بجناب وزیر نظام داشته چند منزل ادوی کیوان شکوه را استقبال نمودند که شاید این مطلب را در پیشگاه همایونی داشته باشد برده پوشی بنمایند الحمد لله در نظر انور اعلیحضرت این مطالبها داشته معنی و مستور نمی ماند الحال بنده که بکنفر از کلاهد ملت هستم عرض میکنم بنده با سایر موکلین خودم از جناب وزیر داخله اسرای ملت و مملکت خودم را تماماً میخواهم و کاری باین کارها ندارم باید از آن وجهیکه از بیابت قیمت اسرا و همیره گرفته شده است یا از زیادت وجه جیره و طبق سوار های بجنوردی یا از زیادت وجه نقدی سالار مخم داده اسرای مملکت ما را که ناموس و عصمت این ملت محترم هستند پس گرفته بصاحبان شان برسد اگر جناب وزیر داخله بخواهند بدانند که این حکام جزء در آن صفحات بچه انداز ظلم و تعدی می نمایند حکومت بجنورد و قوچان را از طرف دولت باشخاص خارج از این دو خانواده بدهد تا اینکه مردم آن صفحات آزاد باشند بعد اعلانی بشود که هر کس بدسلوکی آنها را اطلاع دهد دارد بر سرش اولیای دولت برساند آنوقت می بینید چه هنگامه بوده در آن صفحات چون اسرا را از خاک ایران خارج کرده اند بقوه جبریه نمی توان آنها را پس گرفت باید همان پولها را که حیف و میل کرده اند بدهند و اسرا را بخرند .
 (برای مقالات و نطق آقا میرزا محمود و آقا میرزا محمد محترم و نظاره کبان بگریه دو آمدند)
سیدالحکما - اهل بوموت در استرداد حاضر هستند وقتی از دست رفتند دیگر دست ما نمی رسد .
حاجی محمد اسمعیل - ترتیب حکم بمجلس است یا وزیر داخله .
سعدالدوله - با وزیر داخله است باید از وزارت داخله بپایند و وزیر داخله بخواهیم حکم از برای استرداد اسرا .
آقای میرزا ابوالحسن خان - استرداد اسرا را مجلس نمیتواند بکنند استعفا از دولت میکنند استرداد اسرا را میخواهد .
 (جمعی از و کلا مجلس گفتند صحیح است)
آقای میرزا فضلعلی آقا - نماینده وزیر داخله قبول کردند بهمین ترتیب صحبت از بیان واضح اثبات لازم نیست .
سعدالدوله - آنوقت که اسرا را بردند حکام که بود ؟

آقای میرزا محمود - سالار مخم بود پس آصف الدوله حکام بود ولی سالار مخم از سرحدات مخصوصاً ترکمان را عبور داده که اسرا را بردند .
آقای میرزا فضلعلی - اسرا را از خاک خودشان بردند ؟
آقای میرزا محمود - از خاک بجنورد .
آقای میرزا فضلعلی - انتضات بفرمائید مطلب معلوم شود .
آقای میرزا محمود - مردوم حداد .
آقای میرزا فضلعلی - اسرا را از قوچان برده اند .
آقا میرزا محمود خوانساری - از سر حد .
آقای میرزا فضلعلی آقا - پس حکام جزء کل بوده مسئول همان حکام است .
آقا سید محمد مجتهد - سالار مخم میگوید آصف الدوله پول گرفته ساق و کعب را نمی داند .
آقای میرزا محمود خوانساری - خلاف میگوید .
حاجی شیخ حسن علاقه بند - مجلس طرف است با وزیر داخله .
آقای سیدحسین - آصف الدوله باید بپرواند آنجا استرداد بادولت است .
آقای سیدحسین - مطلب دوات است آنچه به فروش رفته باید آصف الدوله بدهد آنچه بشارت رفته دولت باید استرداد نماید .
آقای میرزا فضلعلی - آنچه فروش رفته آصف الدوله باید بدهد و در بیاید بدهد .
آقای میرزا ابوالحسن خان - مجلس اسراء بجنورد را میخواهد طرف او هیچکس نیست طرف بادولت است مجلس استعفا از دولت میکند بده مجازات بآنها بدهد .
رئیس - اجمالاً معلوم شد مجلس دو استعفا دارد از دولت یکی استرداد اسرا یکی مجازات از برای اشخاصیکه مرتکب شده اند این دو مطلب را از وزیر اوقاف می خواهیم انجام بدهند .
آقای سید محمد مجتهد - استرداد را مهیلا که وزیر داخله تکرار کند از طرف دولت آصف الدوله هم همین چندروزه می آید کارپزگی است باید اقدام کرد و بگویند سالار مخم اینجاست .
آقا میرزا محمود خوانساری - ما نمی دانیم پول بدهند بخرند .
حاج محمد اسمعیل آقا - این رای خوبی نیست پول لازم نیست بقوه جبریه باید بگیرند .
آقا سیدحسین - ققی زاده - مجلس استعفا میکند حق نظارت که دارد وصول اینکار را حق دارد مدت میخواهد گفتند بیست روزه بلکه بیست ماه شد .
آقا میرزا ابوالحسن خان - مدت موقوف باشد تا ۲۰ روز درست میشود .
آقای سید عبداللّه - تا بیست روز دیگر میگویند اسرا اینجا نیستند طول میکشد .
آقای میرزا ابوالحسن خان - ما نمی گوئیم بعد از بیست روز اقدام بکنند ما استرداد اسرا را از دولت استعفا میکنیم از وزیر داخله و معاون ایشان که امروز آمده اند می خواهیم آن تکلیف آنها است .

آقای سید عبداللّه - همه روزها باید متواتر استعفا خودتانرا بکنید شاید بیست روز نشد ۲۰ ماه کشید .
آقا میرزا فضلعلی آقا - مقصود اینست وزیر داخله اقدام فوری نماید و دیگر وزیر داخله استرداد نشان بدهند .
آقای میرزا ابوالحسن خان - استرداد اسرا اهمیت دارد و لازماً است یک مسئله دیگر مسئله مایه و مالیات است که در روز وزیر مایه سه فقره اظهار فرمودند .
سیدالحکما - آخر معاون وزیر داخله و بیان السلطنه چه گفتند وجه نتیجه از حضور ایشان بشنید ؟
صدیق حضرت - گفتند اقدام میکنند و عرض می نمایند .
سیدالحکما - باید خودشان بگویند شما چرا جواب بدهید .
آقای سیدحسین - گفتیم باید مجلس بخواهد بهر شکل است بقوه جبریه گرفته استرداد نمایند .
دکتر ولی الله خان - بقوه جبریه که فرمودید صحیح است لکن خوی و عادت ترکمان بتطاول و چیدال فرار گرفته و در این میان در حقیقت یک نوع بیج و شری شده عقیده بنده آنست اگر بهر نوعی که میسر است پولی فراهم آورده بترکمان داده البته استرداد اسرا ممکن خواهد بود اگر چنانچه عرضی که کردم رفتار شود بقیه دام اسرا حتی در بخارا و تمشک هم باشند پیدا خواهند شد (معاونان وزیر داخله رفت صحبت تعدیل بیان آمد)
آقای سید محمدتقی - اول باید دانست تعدیل باید بشود .
حاجی محمد اسمعیل - باید تعدیل بشود .
آقای سید محمدتقی - پس تعدیل لازم است .
دکتر ولی الله خان - بایستی یک میزری صحیح شود حالا بطور مخفف میزری عالمانه مختصر لازم است .
حاجی میرزا ابراهیم آقا - این میزری تا کی تمام میشود ؟
رئیس - تا سه سال .
حاجی میرزا ابراهیم آقا - رعیت بیچاره استطاعت ندارند .
دکتر ولی الله خان - در اینجا من شریک قول شاهستم ولی بقیه بنده برای قبل از مدت میزری باید فکر علیجده نمود .
رئیس - بهمین یک مجلس تمام نمی شود همیشه باید میزان شرمی را باید بدهند که عشر بگیرند .
آقای سید عبداللّه - مناسب احکام شرع باشد چقدر بهتر است متلاک مملکت در این راه تعدیل بکنند .
رئیس - نمی شود باید تعدیلی داشته باشد .
معبین التجار - میزری و تعدیل علمی خارجه غیر از ایران است بجهت اینکه در خارجه بیست روز باران می آید پس از روی علمی نمی توان از رعیت مالیات گرفت باشد که ایران هم باران آمد در خاک هسانی هم میزری می شود این قدر اشکال ندارد حاکم دارد مستوفی دارد اشخاصی در خاک هسانی معمول است از روی عشر می آید می گیرند نهایت

سال اول نباید ممیزی علمی شود اما اساس صحیحی گذارده شود.

حسام الاسلام - بلا مبالغه از خاک باید بیریم تعدیل علمی باید بشود.

معین التجار - علم بهتر از جهل است ولی بارندگی شد نمیشود.

رئیس - تخفیف میدهند.

معین التجار - پس دلیل صحیحی نیست.

دکتروالی الله خان - عموما ممیزی عالمانه مفید است مقداری زیاد آب های تحت الارض بهدر میرود اگر از روی قوانین علمیه آنها را بیرون آورند و زمین را آبیاری کنند بهرات آبیاری زیاد تر خواهد شد بهر حال باید از تمام مکتوبات زمین اطلاع پیدا نمود.

رئیس - مالیات صحیح حالا نمیشود گرفت چیزی که هست چند سال است ظلم شده فریادها زده اند باید از روی عدالت رفتار نمود.

حسام الاسلام - اینجا يك مطلبی است که باید عرض کنم سلطنت مشروطه یعنی سلطنت عادلانه حکومت ظالمانه نمی شود تا تصفیه مالیه بشود نمی شود تمام مردم را بگیرند در شان رادر میاورند باید حکام هم دستور العمل داشته باشند.

حاجی سید عبدالحمین شهنشاهی - بنده میخواهم عرض بکنم در خصوص مالیات هر گاه عسر بگیرند موافق قانون شرع و از عین محصول بگیرند همچنانکه در بعضی دول معمول است و فلان الشریعه و همان الدوله هم معاف و مسلم نباشد بوجه مالیات از دوچندان هم میگردد و مع ذلك از ما خواندی ضعفا و فقرای زارعین و مالکین هم تخفیف خواهد شد و تخفیفات دروغی هم که خرج زرگی است از متخرج دولت پائین و پورمان از میان میرود و هر گاه جمع سابق را هم بگیرند باز مالیات دو چندان و سه چندان حاصل خواهد شد من در اینکه چه بگویند عرض نمی کنم ولی در باب تعدیل عرض میکنم چه فقر آدم صحیح با معنای مجلس از وزیر مالیه مأمور شده می رود بمحل مقصود در آنجا اطلاع و تصحیح انجمن محل و عموم رعیت چهار نفر با زیاد از اشخاص امین اهل خیره باور میدهند که بصورت صحیح بی فرضانه تعدیل و تقسیم در مالیات نمایند و عسر یا غیر آن را صریحا تعیین کنند و در ضمن بهر وسیله که صلاح بدانند عموم رعایا را از تکلیف خودشان ازادای عسر یا جمع سابق و عدم تعدیل ظلم و زیاد با عسر سازند تعدیل علمی لازم و کثیر الفایده است ولی بعد از فراغت از واجبات یا فرصت وقت.

رئیس - تمام قسما بعد از مساوات است ما راه رسیدن مقصود را میخواهیم کدام یک را به پیوسته صحیح است از همان قرار عمل نمایم یعنی ضعیف را به اندازه استطاعت و قوی را به اندازه استطاعت به میزان شرع عسر بدهند برای آینده کسی نمیتواند بسا محتمل است پیش از مبنی که منظور است بیاید.

صدیق حضرت - یکی از رشته های حل دولت عمل تذکره است که راجع بوزارت خارجه است و در مسئله سرحد عثمانی و کر بلاک این ها را باید از وزیر خارجه مشوال نمود باید بخواهیم و مشوال بشود.

آقا سید محمد تقی - عریضه متین

طرا بوزون را قرائت نمود که توسط حاجی محمد اسمعیل پیکهزار دبست و پنججاه تومان برای بانک ملی فرستاده اند.

آقا سید محمد تقی - لنگرانی از رشت سیه دار بتوان صدارت مظاہره نموده در خصوص افتتاح و انقلاب اهالی رشت که مردم از دحام و جمعیت نموده این چند نفر ماندین و مخالفین که حاجی اکبر و حاجی زین العابدین و شریعتدار باشد از شهر باید بیرون بروند.

آقا ملا حسن وارث - این از سوء سلوک خود سیه دار نمیشود.

بحر العلوم - جبهه این افتتاح این شده که سیه دار پس از ورود بر حسب امر و کلام مجلس تحقیق در خصوص انتخاب حاجی داود و آقا محمد نمود انتخاب حاجی داود را صحیح فهمید اعتبار نامه او را صحه گذاشت و این مصلحت موجب تکدر بعضی از اهل انجمن شده حاجی اکبر برادر حاجی قوام التجار رشتی است و حاتم هم تاجر رشتی است این دو نفر با جمعی از تجار دیگر خواهان حاجی داود بودند و جناب شریعتدار چون که خصوصیت با سیه دار دارد و سیه دار انتضاب حاجی داود را صحه گذاشته لهذا با این سه نفر اسباب عداوت فراهم آوردند و قدری مفشوش کردند هر گاه انجمن ترتیب صحیحی شود از تمام طبقات آقایان و غیره حاضر شوند این مقاصد خواهد از بین رفت کما این که رئیس عده فرمودند چیزی مرقوم بفرمایند که انجمن های ولایتی از روی ترتیب صحیحی شود.

مذاکرات دارالشورای ملی

روز پنجشنبه ۱۳ شهریور محرم الحرام ۱۳۲۵

آقا میرزا طاهر - خلاصه مذاکرات روز سه شنبه ۱۳ راقرائت کردند.

وثوق الدوله - دیرو کسب سیون مالیه منعقد شد وزیر مالیه هم بودند در باب چهار کردور استقراض دولت از بانک ملی فعلا دو کردور آنرا لازم دارند و دو کردور دیگر را بعد از ۴ ماه و صورت مصرف این دو کردور از این قرار است یک فقره دوست و پنججاه هزار تومان بقشون داده شود که پنججاه هزار تومان بقزاقخانه بدهند چهارده هزار تومان توپخانه و باقی با افراد قشون و فقره دیگر صد هزار تومان باجزای وزارت خارجه داده شود و سیصد و پنجاه هزار تومان حواله طومانیاس از باب طلبی که از دولت دارد و صد هزار تومان بارباب حقوق رکابی صد هزار تومان از باب متخرج درباری یعنی طلبی بیوات دارالشورای صورت را وزیر مالیه اظهار داشتند و در هر یک از اینها اجزا کسب سیون رای داده اند باینطور در باب قشون این دوست و پنججاه هزار تومان با افراد قشون و صاحبین جزء برسد به صاحب منصبان بزرگ و امراء تومان و مصارف توپخانه و غیره داده شود و از باب حقوق اجزای وزارت خارجه صد هزار تومان بهر یک از مأمورین خارجه که قوه ندارند داده شود و در خصوص طلب طومانیاس هم که مطالبه می نمایند باید داده شود بشرط آنکه حوالجات دولتی را که باو داده اند بمجلس ارائه بدهند و از باب حقوق رکابی صورت اشخاصیکه میگیرند بمجلس بدهند و در باب بیوات رای داده نشد تا وقتی که صورت آنرا بمجلس بدهند و حال در مجلس هم مذاکره شود هر کسی هر رایی دارد بگوید.

آقا میرزا محمود - پریروز قرار بود

وزیر مالیه صورت جوره را بدهند تا درست واضح بشود.

وثوق الدوله - چرا داده اند.

صدیق حضرت - در باب صد هزار تومان اعلان کنند که این پول بقشون برسد.

آقا میرزا ابوالحسن خان - در مجلس قرار نشد مذاکره شد امروز هر کس هر چه رای دارد بدهد.

وثوق الدوله - این را پورت کمیسیون است حال هر کس رایی دارد بدهند.

میرزا محمود - جناب مشار الملک فرمودند این صورت را تعیین داده اند.

مشار الملک - بنده عرض کردم که صورت بعضی از آنها تعیین داده شده حالا هم عرض می کنم.

وثوق الدوله - صورت بعضی از بیوات را تعیین داده اند که فریب تحقیق است.

خیاط باشی - از بیات سال گذشته است که میخواهند بدهند یا مال هذله است.

وثوق الدوله - باز خوب است صورت خوانده شود و یکی یکی رای گرفته شود در باب دوست و پنججاه هزار تومان قشون که سابقا صد هزار تومان آن داده شده و باقی را بموجب صورت جزء که خوانده شد مجلس تصویب میکنند یا خیر.

آقا میرزا ابوالحسن خان - دادن موجب قشون لازم است بجهت اینکه قشون شوکت و قوت دولت است ولی باید چنانچه در کمیسیون گفته شد طوری بدهند که مجلس مطمئن شود که با حاد و افرای قشون و صاحب منصبان جزء برسد تا اینکه صاحب منصبان کل و امراء تومان داده شود و الله ملت نمیتواند بگوید نمیدهم بجهت اینکه قشون عز و زلمت و اولاد پادشاه است.

وثوق الدوله - گفته شد که به آحاد و افراد که استحقاق دارند داده شود.

دکتروالی الله خان - اگر مجلس بخواهد بکثر ترتیبی بدهند و منظم بکنند که بواسطه آن ترتیب یک پول خوب و میل نشود غیر ممکن است ولی حتی المقدور مجلس از جانب خودش یک نفری که اطینان دارد معین نماید که باستحضار او این پول داده شود باشخاصیکه اسامی آنها در دفتر ثبت است و بیش از این نمی تواند مراقبت نماید چرا که فوج در سایر جاها هزار نفر زیادتر است ولی اینجا هشتاد نفری و دوست نفری هم هست پس طوری نباشد که شخص خارجی را لباس سر بازی پوشانده پول بگیرند و بیش از این ممکن نیست مراقبت شود یک مقداری هم باید مسامحه نمود.

شیخ ابراهیم - سوارهای خدمه پنج ماه است در اینجا هستند و ایضا چیزی بانها داده نشده لعاف و اسباب فروخته گذران کرده اند.

حاجی شیخ حسن - ممکن است اعلان بشود هر کدام قشونشان ترسیه اطلاع بدهند.

آقا میرزا محمود خواساری - وزیر لشکر اطینان بدهند خودشان اقدام نمایند.

دکتروالی الله خان - فکر کنید پول باید داده شود.

آقا میرزا ابوالحسن خان - ما حاضر هستیم آنها مارا مطمئن نمایند که آن پول با حاد افراد قشون رسید چه طور اطینان بدهند.

دکتروالی الله خان - چه طور اطینان

حاجی سید نصر الله - فرض اینکه او را بکار وادار نمایند کشف خیانتی شد بجایزهات برسد

دکتروالی الله خان - چه طور اطینان حاصل میکنند

آقا میرزا ابوالحسن خان - راه دار و دما این راه را میخواهیم مجلس تصویب میکند این پول داده شود در صورت اطینان.

حسام الاسلام - وزیر لشکر اطینان بدهد اگر رسید حق مطالبه داشته باشند.

آقا میرزا افضلعلی - من ملتزم می شوم که عده کسر بقرائتی سه فوج آذربایجان را معین بکنم

آقا میرزا محمود - وزیر لشکر مشول مجلس است او باید اطینان بدهد.

آقا میرزا ابوالحسن خان - تکلیف و کلاهی ملت این نیست که بجایزهات برسد ولی باید در امور کلی نظارت داشته باشیم به اینطور که امروز پول بدهند و نظر مراقبت داشته باشد که این پول قشون رسید یا نه اگر ترسیه اظهار نمایند حالا مجلس تصویب میکند این پول را بدهند در صورت اطینان پس از تصویب مجلس رفته می نویسد بوزیر لشکر که بچه طور اطینان میدهد

حاجی سید نصر الله - این يك احتمالی است بذهن شما می آید و يك طریقه است سایرین چه میکنند.

آقا میرزا افضلعلی - از مجلس دو نفر برود چه طور میشود و چنانچه نفر از خارج بیدام بکنم که نفرت را بشناسند.

آقا میرزا ابوالحسن - این میشود ما باید باشخاصیکه خدمت مارا میکنند مطمئن باشیم

حاجی سید نصر الله - این چه قیدی است تغییر وضع پیدا شده یا نشه میس اطینان امروزه داده شود.

دکتروالی الله خان - اگر چنانچه ملت با ثروت بود تمام مغازاجی که گفته بودند ملت باید مشت مشت بدهند حالا وقت دقیقی است این پول با فروش زمین الات جمع شده اگر همه جمع شود برخلاف وضع تمام قوانین دنیا هم باشد باید اطینان حاصل کنیم و من تکلم و کول برود آنجا باشد.

آقا سید مهدی - کاری نباید آبرا از سرچشمه به بندید تا وقتیکه مناسب با پول فروخته میشود اطینان ممکن نیست.

خیاط باشی - این وجه را بدهید و از طرف مجلس هم مقش بگذارید.

دکتروالی الله خان - اینکه گفتند وزیر لشکر را بخواهید درست است ولی دو عیب دارد یکی عسر پول که اختطار شد یکی مداخله مادر ادارات دولتی وقتی است که ما قانون مجازات داشته باشیم و البته آنوقت نظارت جزئی نخواهیم داشت اما امروزه بواسطه این دو جبهه نظارت در جزئیات داشته باشیم خارج از قوانین هم باشد ضرر ندارد.

آقا میرزا افضلعلی آقا - وزیر لشکر مشول است همان روز که پول میدهد اگر فردای آنروز معین کردید فلان سر باز نبوده پول را میدهند.

حاج محمد اسمعیل آقا - اصل اساس را درست نمایند امروز وقت این جزئیات نیست در واقع شما هم نمیتوانید کاملا بدانید که خیانت نامه شنیده ام بعضی از صاحب منصبها سر باز را مرخص کرده اند حقوق آنها را خودشان میبرند پس این نظارت ما بیجا است اصل اساس را باید درست کرد.

آقا مهدی باقر - پریروز که مستم السلطنه لایحه آوردند حضرات جواب داده اند باید وزیر بیاید که مشول است آیا به پیوسته وزیر لشکر داریم یا نه آن وزیر مشول را بخواهیم صورت را بدهیم.

از کجا معلوم میشود اطینان حاصل کرد. آیا آن شخص میگوید من وزیر مشول هستم بچه اطینان باید مقش باشد.

مشهدی باقر - مقش داشته باشید ولی باید مشولیت هم باشد.

دکتروالی الله خان - این حرف شما يك مقداری صحیح است و آن وقتی است که بشمام ادارات دستور العمل داده باشیم هنوز دستور العمل نوشته نشده آن مشولیت را چه چیز میداند؟

اسد الله میرزا - پس مشولیت را بر داشتید.

دکتروالی الله خان - مقصود از معرفی وزرا فقط تدبیر آنها بود شما چطور میتوانید بگویند وزیر مشول است بدون اینکه تکلیفی بدست او داده باشید.

مشهدی باقر - مقصود این است باید به دستی دولت کار کرد از اول بخواهیم مقاربت بکنیم نمیشود.

آقا سید حسن تقی زاده - این چند روز جمع بشویم و هر چه بگوئیم دو کلمه خواهد شد یا یک قانون بنویسید بانظارت باید باشد.

آقا سید عبدالله - زیاد از این خوب نیست آنچه که آقای تقی زاده گفته صحیح است آنچه که زحمت کشیده برای این است که حقوق صاحبانش برسد ولی باینطور کمی بخواهیم ممکن نیست اولای اساس کارتان پیش نیاید تا با اسباب خیال آنها می شود و میگویند میخواهند این بهانه بانکه را تمطیل نمایند.

دکتروالی الله خان - امروزه اصل صرف نمی شود در این ضیق وقت تقشش لازم است.

آقا سید عبدالله - آن قانون در دو کسب سیون بنویسید این دمه بیش از این سخت گیری نکنید که بگویند باین بهانه میخواهند پول نهند صاحبان حقوق خیلی بی پول و معطل هستند حواله بقدر امکان تقشش کنید مالا بزرگ که لا بزرگ که این دمه این پول را بجهت رفع تهمت بدهید.

شه الملک - از لشکر نویس هر فوج صورت بیا بهر بخواهند که از حقوق هر فوج چه قدر باقی است و سند مجلس باشد آنوقت هر فوج آمد تشکی کرد آن لشکر نویس مشول باشد و مجازات برسد.

حاجی شیخ علی - اطینان لازم است آن فوج یک وقت آمد تشکی کرد باید خائن مجازات برسد.

رئیس - مطلب دو تاست یکی اینکه آیا بشون باید پول داد یا نه (جمعی گفتند باید داد) پس دادن پول بشون مسلم شد یکی دیگر بچه شکل باید اطینان حاصل کرد گمان این است همانطور که آقا فرمودند نوعی از اطینان باید خودشان تحصیل کنیم و نوعی اطینان هم از آنها باید حاصل کرد و این را نباید منکری باشد.

آقا سید عبدالله - هر چیز را نباید گفت فعلا فی الجمله اطینان کافی است.

وکیل الرعایا - از ابتدا تا حال جمیع مقصودمان این است که پول بلشگری زودتر برسد ولی طوری باشد که عوض دوست نفر حقوق هزار نفر را نگیرند آنوقت برای این هشتصد نفر راهی درست نمایند و یکی دیگر اینکه پنجاه هزار تومان قزاقخانه را سهل تر میشود رسیدگی کرد باید بدانیم که بچه ترتیب بقرانها داده میشود و چقدر قزاق داریم.

رئیس - اداره قزاقخانه وجهی دارد معین باید داده شود و نمی شود تأخیر انداخت و آن ها هیچ صبر نمی کنند در سر مومند قسطنشان بسختی مطالبه می نمایند.

آقا سید حسن تقی زاده - ترتیب تحصیل اطینان مفاد کرده نشد.

رئیس - در باب تحصیل اطینان هر کسی يك طور خیال می کند در این مجلس نمی شود باید فکری کرد.

آقا سید عبدالله - باید کمیسیون تحقیق تشکیل بدهید وزارت لشکر را هم بخواهید و تحصیل اطینانرا ازاد بخواهید.

عون الدوله - رای همه بر این شد پول داده شود و ترتیب دادیم این شک که اطینان حاصل شود امروز وزیر لشکر را می خواهید صورت بدهد وقتی که صورت را گرفتید با ایشان قرار بگذارید هر زمان معین شد که بی موقع داده اند باید مجازات در کار باشد یا مدلل کنند که صاحب منصب خیانت کرده آن به مجازات برسد یا خودشان از عهده برارند و فعلا بخواهید اطینان کلی حاصل نمایند ممکن نیست.

حاجی محمد اسمعیل آقا - اول مزولی ثانیاً رد کردن آن پول بالمضاف.

اسد الله میرزا - بقیده من وزیر لشکر آمد مشولیت را قبول کرد دیگر تمام است و محل حرف نیست.

حاجی محمد اسمعیل - در خود وزیر لشکر حرف است که آیا وزیر لشکر مشول است یا وزیر جنگ.

اسد الله میرزا - بوجه قشون یا او است مشول است.

حاجی محمد اسمعیل - این حرف مناقض با حرف سابق خودتان است وزیر جنگ مشول است وزیر لشکر نداریم.

اسد الله میرزا - بچه قانون می گویند وزیر لشکر نداریم همه جا در انگلیس وزیر لشکر مشول است.

آقا میرزا ابوالحسن خان - می خواهید وزیر لشکر را مشول بدانید خود دانید اما وزیر لشکر لازم نیست نظامی باشد شخصی است که بوجه لشکر با اوست و شخص سه سال فقط فرمانده کل است و ترتیب قشون را می دهد.